

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ (Καθηγ. Χριστοφ. Διακοπούλου)	33
◆ ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ (Καθηγ. Άφρ. Χρ. Ραγιᾶ) ...	37
◆ ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ (Φιλολ. Δημητρίου)	45
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΑΠΡΟΟΠΤΑ ΜΕΘΕΟΡΤΙΑ (Πανοριμίτη)	50
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	51
◆ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Καθηγ. Χρ. Γιαμβριᾶ)	52
◆ ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (Νεκρολογία, Μιχ. Θ. Μηλίγκου)	54
◆ «ΩΣΕΙ ΘΡΟΜΒΟΙ ΑΙΜΑΤΟΣ» (Ποίημα Άνδρέα Θωμά)	55
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. Ένημερώσεως τῆς Χ.Ε.Ε.)	56
◆ Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (Α.Γ.)	59
◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	60
◆ Η ΔΙΑΓΝΩΣΗ (Διήγημα Γ.Δ. Κούδελα)	62

ΕΤΟΣ 68ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2005

ΑΡΙΘ. 658

€ 1,20

**Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς
τῶν «Ἀκτίνων»**

Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαιρῶς τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ ἔτος 2005.

Συνδρομὴ διὰ τὸ 2005 € 12.

Παρακαλοῦμε διὰ τὴν ἔγκαιρον καταβολὴν τῆς συνδρομῆς ὥστε νὰ συνεχίζεται τακτικὰ καὶ ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν «Ἀκτίνων».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2005

Ἐσωτερικοῦ: € 12 - Κύπρου: £ 9 - Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: € 30

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἡμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

Οἱ συνδρομηταὶ μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους εἰς τὸν λογαριασμὸν μὲ μορφή I.B.A.N. γιὰ ἐμβάσματα τῆς *Eurobank* μὲ ἀριθμὸ: **GR1102602010000940100366081**.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 68ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2005

Άριθ. 658

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Προβλήματα που αποδίδονται στην Παγκοσμιοποίηση.

Η θεωρία των συστημάτων και ο Χριστιανισμός.

1. Προβλήματα που αποδίδονται στην Παγκοσμιοποίηση

1. Η ανεργία

Πολλοί αποδίδουν την ανεργία στην παγκοσμιοποίηση. Η προκληθείσα ανεργία κατά τα τελευταία έτη, οφείλεται και στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και ειδικότερα των ηλεκτρονικών υπολογιστών, της ρομποτικής, των αυτοματισμών και στις συγχωνεύσεις εταιριών ή στην μετανάστευση κλάδων της ανθρώπινης οικονομικής δραστηριότητας.

Όποια χώρα στραφεί έναντιον της τεχνολογίας και των συγχωνεύσεων, θα ποτισθεί στην ανεργία, γιατί τα προϊόντά της δεν θα είναι συναγωνίσιμα από άποψως κόστους, και ποιότητας και δεν θα αγοράζονται ούτε από τους κατοίκους της. Η μετανάστευση κλάδων της οικονομικής δραστηριότητας, οφείλεται στην επιδίωξη ανάπτυξεως της συναγωνιστικότητας και διεσόδσεως σε νέες αγορές και δεν είναι σκόπιμο, άλλ' ούτε και δυνατόν να διακοπεῖ. Έδω, πρέπει να τονισθεῖ ὅτι υπάρχουν χώρες, μεγάλες και μικρές, που κατά τις τελευταίες δεκαετίες, παρά τις

ἐξελίξεις τῆς τεχνολογίας, τίς συγχωνεύσεις καὶ τὴ μετανάστευση, δὲν ἀντιμετώπισαν θέμα ἀνεργίας, ὅπως ἡ Μεγάλη Βρετανία, ἡ Ἰρλανδία καὶ ἄλλες. Πού ὀφείλεται τὸ γεγονός ὅτι ὑπάρχουν καὶ χώρες μὲ σχετικὰ ὑψηλὴ ἀνεργία; Στὴν ἀνικανότητα τῶν Κυβερνήσεων, στὴν ἔλλειψη ὁραματισμοῦ, στὴ διαπλοκή, στὶς μικροπολιτικὲς καὶ στὰ συμφέροντα τοῦ ἐκάστοτε κυβερνῶντος κόμματος καθὼς καὶ στὶς ἀντιδράσεις τῶν Συντεχνιῶν.

2. Ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος

Ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος ὀφείλεται στὴν ἀπαράδεκτη συμπεριφορὰ τῶν πολιτῶν καὶ τῶν βιομηχανιῶν, πού μὲ ἀδιαφορία ἢ καὶ ἐνσυνειδήτως, μολύνουν καὶ καταστρέφουν τὸ περιβάλλον. Ὄφείλεται ἐπίσης στοὺς πρόσφυγες τῶν ἐμφυλίων πολέμων πού καταφεύγουν στὰ δάση καὶ σὲ κατοίκους πτωχῶν χωρῶν, οἱ ὅποιοι, ἐπιδιώκοντας τὴν ἐπιβίωσή τους, ὀδηγοῦνται στὴν καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος.

Βέβαια, ἡ ἀνάπτυξη τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν θὰ προκαλέσει αὐξηση τῆς ρυπάνσεως τοῦ περιβάλλοντος, ὅμως ἠθικά, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ

υποστηρίξει να διακοπεί η ανάπτυξη των πτωχών για να προστατευθεί το περιβάλλον.

Την ευθύνη της καταστροφής του περιβάλλοντος έχουν οι πλούσιες χώρες, οι οποίες βασικά το μολύνουν ποικιλοτρόπως και οι οποίες δεν ενισχύουν οικονομικά την ανάπτυξη της τεχνολογίας για την παραγωγή ενέργειας χωρίς βλαπτικές συνέπειες και για την αντικατάσταση κάθε ζημιόγону για το περιβάλλον υλικού και μεθόδου παραγωγής για την ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος.

3. Η απώλεια της ταυτότητας

Αυτός ο φόβος δημιουργήθηκε ύστερα από μία ιδέα όρισμένων δημοσίων λειτουργών και επιχειρησιακών στελεχών των Η.Π. Α. για την αμερικανοποίηση της ζωής στην ύψηλο, για να διευκολυνθεί η κυκλοφορία των προϊόντων και υπηρεσιών της χώρας τους.

Αυτή η ιδέα ξεσήκωσε τις διαμαρτυρίες πολλών και της Έκκλησίας. Η ιδέα αυτή είναι άπραγματοποίητος, διότι η ζωή μέσα στη χώρα τους δεν έχει πλήρως εξαμερικανισθεί. Στην Πολιτεία της Γιούτα ζουν οι Μορμόνοι, με δική τους θρησκεία και τρόπο ζωής. Σε όλη τη χώρα ζουν πέντε εκατομμύρια Μουσουλμάνοι και εκατομμύρια Κινέζων, Όρθοδόξων και άλλων, που διατηρούν τη θρησκεία και τον πολιτισμό τους. Το κυριώτερο δέ, αϋξάνει γοργά ο πληθυσμός των Λατίνων, οι οποίοι ύστερα από 15 - 20 χρόνια, θα καλύπτουν το 30% του πληθυσμού των Η. Π. Α. Οι Λατίνοι είναι δίγλωσσοι, διδάσκονται την Άγγλική και Ισπανική στα σχολεία τους, είναι όλοι καθολικοί και φέρνουν μαζί τους τα ήθη και έθιμά τους, την γραμματεία τους και τον πολιτισμό τους, ο οποίος επηρεάζει την αμερικανική ζωή, διότι οι Λατίνοι είναι διαφορετικής νοοτροπίας και αντίληψως των πρώτων διαμαρτυρομένων βορειοευρωπαίων.

Τα τέως σοβιέτ, με βία, κάτεργα κ.λ.π., δεν κατόρθωσαν να ισοπεδώσουν τη ζωή στην περιοχή τους, με ποία δύναμη θα το πετύχουν οι Η. Π. Α. παγκοσμίως;

Η ιδέα ολίγων αμερικανών, του έξαμερικανισμού της γής, υπήρξε και είναι μία ουτοπία. Βέβαια, τα μέσα μαζικής ενημερώσεως, το *internet* και τα ταξίδια, μεταφέρουν πολιτισμό από χώρα σε χώρα. Στοιχεία που μεταφέρονται, αποτελούν μόδα που έρχεται και παρέρχεται. Πρέπει να σημειωθεί ότι κάθε χώρα, ανάλογα με τα ήθικά της έρεισματα, αποδέχεται η άπορρίπτει στοιχεία άλλων πολιτισμών.

4. Η χρησιμοποίηση των μέσων της συγχρόνου τεχνολογίας υπό των κακοποιών (τρομοκρατών, εμπόρων ναρκωτικών, μαστροπών του σέξ και της παιδεραστίας κ. ά.)

Η χρησιμοποίηση της τεχνολογίας υπό των κακοποιών, δεν είναι νεοφανής. Ο Σωκράτης έλεγε ότι το τσεκούρι είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί διττώς, για να κόβουμε ξύλα, για να κτίσουμε σπίτια και για να σκοτώνουμε ανθρώπους. Γι' αυτό, η παιδεία είναι βασικό να καλλιεργεί και το ήθος του ανθρώπου, ώστε ο μορφωμένος να χρησιμοποιεί τις ηύξημένες δυνατότητές του για το καλό της κοινωνίας και όχι για την καταστροφή. Βέβαια, η διεθνής κοινωνία μπορεί ν' αναπτύξει τεχνολογία για τη σύλληψη των κακοποιών που χρησιμοποιούν τα σύγχρονα μέσα (*internet*, τηλεπικοινωνίες κ.λ.π.). Η άστυνόμευση-χρήσιμη βέβαια- προστατεύει την κοινωνία από τις εκδηλώσεις των έγκληματιών, δεν θεραπεύει όμως τους έγκληματιές. Η θεραπεία έπιτυγχάνεται με την ήθική καλλιέργεια. Καιρός να αντιληφθεί η σύγχρονη κοινωνία ότι βασικότατο μέρος του πολιτισμού είναι η ήθική καλλιέργεια, η οποία θεραπεύει το βασικότατο πρόβλημα της άρμονικής συμβίσεως.

II. Θεωρία Συστημάτων και Χριστιανισμός

Τῆ Θεωρία τῶ Συστημάτων συνέλαβε ὁ Ἀριστοτέλης. Αὐτὴ ἡ θεωρία ἄρχισε ν' ἀναπτύσσεται τὸ 1923 ἀπὸ τὸν βιολόγο Φὸν Λούντβιχ Μπερταλάμφη, κυρίως ὅμως ἀπὸ τὸ 1950, μὲ τὴν ἰδρυση τῆς Διεθνούς Ἐταιρίας τῶν Συστημάτων. Σήμερα, ὅλα σχεδὸν τὰ Πανεπιστήμια διδάσκουν καὶ ἐρευνοῦν τὰ τῶν συστημάτων καὶ ἀρκετοὶ ἐπιστημονικοὶ κλάδοι ἐπηρεάζονται σοβαρὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ θεωρία.

Σύστημα, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἀποτελεῖ κάθε ὄρατὸ ἢ ἀόρατο, τὸ ὅποιο ἀποτελεῖται ἀπὸ μέρη ἀρρηκτα συνδεδεμένα μεταξὺ τῶν, ἀλληλοεξαρτώμενα καὶ ἀλληλοεπηρεαζόμενα. Ἐὰν παύσει ἢ συνδεδεση ἢ ἀλληλεξάρτηση καὶ ὁ ἀλληλοεπηρεασμὸς, τὸ σύστημα δὲν λειτουργεῖ καὶ καταρρέει. Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ σύστημα ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ μέρη καὶ αὐτὰ ἀπὸ ἄλλα κ.ο.κ. "Ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀρρηκτα συνδεδεμένα καὶ βρίσκονται σὲ πλήρη ἀλληλεξάρτηση καὶ ἀλληλοεπηρεασμὸ καὶ ἐν ἀρμονία. Κανένα μέλος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος δὲν λειτουργεῖ γιὰ τὸ ἴδιο. Τὰ χέρια, τὰ πόδια, τὰ μάτια, ὁ ἐγκέφαλος, ἡ καρδιά, λειτουργοῦν γιὰ τὸ ἐνιαῖο ὅλο σῶμα καὶ διὰ τῆς ἐπιβίωσης τοῦ ὅλου ἀνθρώπινου συστήματος, ἐπιβιώνουν ὅλα τὰ μέρη του. Ἐὰν ἓνα μέλος τοῦ σώματος στραφεῖ κατ' ἄλλου μέλους ἢ μελῶν, αὐτὸ καταστρέφεται. Ἐὰν τὰ χέρια καταστρέψουν τὸ κεφάλι, στὸν τάφο ὀδηγοῦνται ὅλα τὰ μέλη. Ἀκόμα καὶ ἡ ἀδιαφορία ἐνὸς ἢ περισσοτέρων μερῶν τοῦ ἀνθρώπινου συστήματος, προκαλεῖ δυσλειτουργίες καὶ ὑποφέρει τὸ ὅλο σύστημα.

"Ὅ,τι σχέει γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ ὑπερκείμενα τοῦ ἀνθρώπου συστήματα, τὸ γάμο, τὴν οἰκογένεια, τὴν πόλη, τὸ ἔθνος, τὴν διεθνή κοινότητα. "Ὅλα τὰ συστήματα τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης

δημιουργίας, συνδέονται μὲ ἰστούς. Ὁ μόνος ἰστός ποῦ μπορεῖ νὰ συνδέσει τὰ ὑπερκείμενα τοῦ ἀνθρώπου συστήματα (γάμος, οἰκογένεια, ἔθνος, διεθνὴς κοινωνία), εἶναι ἡ ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία ἡ Θεωρία τῶν Συστημάτων δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα ν' ἀσχοληθεῖ. Ἄλλωστε, οὔτε μὲ τοὺς ἰστούς συνδέσεως τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργουμένων συστημάτων ἀσχολεῖται. Τὴν πληρέστερη θεωρία τῶν συστημάτων ἀναπτύσσει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή του: «*Οὕτως οἱ πολλοὶ ἐν σῶμα ἐσμέν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη*». Σ' αὐτὲς τὶς λίγες λέξεις περιλαμβάνεται ἡ ἔννοια τοῦ συστήματος τῆς παγκοσμίου κοινωνίας, μὲ μία ὑπέρβαση, ἐκφραζομένη μὲ τὸ «*ἐν Χριστῷ*», πολὺ μεγάλης σημασίας γιὰ νὰ λειτουργεῖ τὸ σύστημα ἐν ἀρμονία. Τὸ «*ἐν Χριστῷ*» σημαίνει νὰ βρίσκεται ὁ ἄνθρωπος σὲ στενὴ σχέση καὶ ἐνότητα μὲ τὸν Χριστό. Ὅποιος ζεῖ ἐνωμένος μὲ τὸν Χριστό καὶ ὁ Χριστὸς ζεῖ μὲ αὐτόν. «*Ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καγὼ ἐν αὐτῷ, οὕτως φέρει καρπὸν πολύν*» (βλ. Ἰωάν. ιε' 5). "Ὅσοι ζοῦν τὸν Χριστό ἔχουν -διὰ τῆς δυνάμεως Ἐκείνου- ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἐγωπάθεια καὶ ζοῦν τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία ἐνώνει τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία σ' ἓνα σῶμα. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη δύναμη γιὰ ν' ἀπαλλάξει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν μεγάλῃ του ἀδυναμία: Τὴν ἐγωπάθειά του.

III. Τὸ Συμπέρασμα

"Ὅσοι ἀγωνίζονται γιὰ νὰ ζοῦν τὸν Χριστό, δὲν πρέπει νὰ φοβοῦνται τὴν παγκοσμιοποίηση. Ἡ οἰκουμενικότητα ἀποτελεῖ βασικὸ στοιχεῖο τοῦ Χριστιανισμοῦ. "Ὅταν λέμε «*ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς*», ἐννοοῦμε νὰ ἔλθει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μέσα μας, ὥστε διὰ τῆς δυνάμεώς Του, νὰ μπορέσουμε νὰ ζοῦμε τὸ θέλημά Του ἐπὶ τῆς γῆς τόσο καλά, ὅπως βιώνεται καὶ στὸν οὐρανὸ καὶ μάλιστα σ'

ὄλη τὴ γῆ, χωρὶς ἐξαιρέσεις. Ὁ Χριστὸς δὲν ἦλθε γιὰ νὰ μᾶς ἀφήσει τὸ Εὐαγγέλιο καὶ νὰ φύγει. Ἦλθε γιὰ νὰ μείνει μέσα μας διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως ἔγινε μὲ τοὺς Ἀποστόλους τὴν Πεντηκοστή. "Ὅποιος δι' ἀγῶνος ἔφθασε στὴ βίωση τοῦ Χριστοῦ, βιώνει τὴν ἀγάπη, διότι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀγάπη καὶ ἡ ἀγάπη, ὅπως ἐλέχθη, ἀποτελεῖ τὸν βασικὸ καὶ τὸν μόνον ἰστὸ τῆς πλήρους ἐνώσεως τῶν ἀνθρώπων εἰς ἓν. "Ἄς θυμηθοῦμε δύο λόγια ἀπὸ τὴν ἀρχιερατικὴ προσευχὴ τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶπε γιὰ μᾶς πρὶν πάρεῖ τὸ δρόμο γιὰ τὸν Γολγοθᾶ: *«ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσιν»* (Ἰωάν. ιζ' 21).

Αὐτὸς ὁ ἀγῶνας, γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες, ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, διότι:

(α) Οἱ Εὐρωπαῖοι τῆς Δύσεως, γνωρίζοντες ὅτι οἱ πιστοὶ καὶ ἀγωνιζόμενοι στὴν Ἑλλάδα ἀυξάνουν, ἐνῶ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο στὶς χῶρες τους, γνωρίζοντες ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο ἐγράφη στὴν ἐλληνικὴ καὶ ὅτι καμμία μετάφραση δὲν συμφωνεῖ μὲ ὅποιαδήποτε ἄλλη καὶ ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες διατηροῦν τὴν ἐλεύθερη σκέψη τῶν προγόνων τους, ζητοῦν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὴν ἀναγέννηση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πολιτισμοῦ, ὁ ὅποιος στηρίζεται στὸν Χριστιανισμό, τὴν Γραμ-

ματεία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ στὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο. "Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὸ Εὐρωπαϊκὸ Λαϊκὸ Κόμμα ζήτησε καὶ ἔχει μίαν ἐτήσια συνεργασία μὲ τὴν Ὁρθοδοξίαν ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια, γιὰ τὴ θεωρεῖ τὴν Ὁρθοδοξίαν αὐθεντικὴ πηγὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον ἡ πρόβλεψη τοῦ Ράνσιμαν ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία θὰ ἐπικρατήσῃ στὴν Εὐρώπη θὰ ἐπαληθευθεῖ.

(β) Οἱ ὁμόδοξοι τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, προσβλέπον στοὺς Ἕλληνες γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς Ὁρθοδοξίας.

Μεγάλον τὸ βάρος μιᾶς τέτοιας εὐθύνης γιὰ μίαν μικρὴ χώρα δέκα ἑκατομμυρίων. Ὅμως, στὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἡ Ἑλλὰς ἦτο μίαν μικρὴν χώρα καὶ ἀναγέννησε μίαν περιοχὴ πολλαπλασίας ἐκτάσεως καὶ πληθυσμοῦ. Οἱ λαοὶ δὲν μετρῶνται μὲ τὸν πληθυσμὸν τους καὶ τὴν ἔκταση τῆς χώρας τους. Μὲ τὴ δύναμιν τῆς ψυχῆς τους μετρῶνται καὶ δὲν ὑπάρχει δύναμιν πρὸς τὴν τρανὴ, πρὸς μεγάλη ἀπὸ αὐτὴ ποὺ μπορεῖ κάθε πιστὸς ν' ἀποκτήσῃ μὲ τὴ βίωσιν τοῦ Χριστοῦ.

ΧΡΙΣΤΟΦ. ΔΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁμότιμ. Καθηγητὴς
τοῦ Οἰκονομ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο πόνος: Φαινόμενο βιοψυχοκοινωνικό και πνευματικό. Μυστήριο άκατανόητο και ανεξήγητο. Ύπαρξιακό.

Ο πόνος είναι συνυφασμένος με τη ζωή του ανθρώπου. Σε κάθε γωνία της γης και σε κάθε πολιτισμικό πλάτος συναντάται το πρόβλημα του πόνου και η μέριμνα καταπολέμησής του.

Κάθε πόνος είναι μοναδικός, εξατομικευμένος, έστω κι αν υπάρχουν μερικοί τυπικοί που φαινομενικά μοιάζουν μεταξύ τους. Κάθε άνθρωπος πονά μόνος του, όλομάνοχος ανάμεσα σε πλήθος άλλων ανθρώπων¹. «Μόνος μου ξέρω πώς πονώ» έλεγε ένας άρρωστος.

Κάθε πόνος είναι ένα δράμα, μικρό ή μεγάλο. Ο πόνος προκαλεί δυσαρμονία στον όλο άνθρωπο και έγείρει καιρία έρωτήματα για τη σημασία του.

Ο άνθρωπος μπροστά στον πόνο ρωτά με αγωνία: Γιατί ό πόνος σε μένα; Γιατί ύποφέρω; Οί άλλοι θαδίζουσιν, γιατί εγώ είμαι κληνήρης; Οί άλλοι γελούν, τρέχουσιν, εργάζονται, ακολουθούν μιá σταδιοδρομία, παράγουν ένα έργο, συντηρούν μιá οικογένεια. Τί συνέβη σε μένα; Γιατί βγήκα στο περιθώριο αδύναμος, άχρηστος, κληνήρης άπ' τό πρωί ώς τό βράδυ, μέρες και μήνες, ίσως και χρόνια; Τί έκανα και τώρα ύποφέρω; Γιατί γεννήθηκα;²

Κανείς δέν άμφιβάλλει ότι ή ύγεια μας είναι πολύτιμο άγαθό, δώρο Θεού και γι' αυτό πρέπει να τή φροντίζουμε χρησιμοποιώντας στην ανάγκη και τις έπιστήμες ύγείας: Τήν ιατρική, τή νοσηλευτική, τή φαρμακευτική κ. ά. Ο προβληματισμός

δημιουργείται όταν χάνεται ή ύγεια και εμφανίζεται άρρώστια και πόνος.

Ο σύγχρονος άνθρωπος κατέκτησε θαυμάσια έπιστημονικά ύψη με τή διάνοιά του, έφθασε και στα άστέρια. Άλλά αδυνατεί να συλλάβει τήν αίτία και τό νόημα του πόνου με τή λογική του και με τήν έπιστήμη του, με τή μοριακή θεωρία ή με τή νευρολογία ή με τήν πληροφορική.

Γιατί άραγε; Διότι απλούστατα ό πόνος δέν κατανοείται μόνο με τή λογική και τή γνώση. Δέν είναι πρόβλημα σαν τά άλλα. Άνήκει στη σφαίρα του μυστηρίου. Πρέπει να μελετηθεί με ευρύτερη προοπτική, με πλήρη θεώρηση του άνωτέρου προσορισμού του ανθρώπου³. Γι' αυτό ό άνθρωπος σε όλα τά μήκη και τά πλάτη τής γης διερευνά τό νόημα του πόνου κάτω από τό πρίσμα τής θρησκείας του.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

Στήν άρχαία Έλληνική φιλοσοφία, ό πόνος έθεωρείτο τιμωρία εκ μέρους των θεών όταν όργίζονταν. Στή χριστιανική όμως θρησκεία, σύμφωνα με τό Ευαγγέλιο και τά Πατερικά κείμενα, ό πόνος και ή θλίψη έπιτρέπονται και παραχωρούνται από τον Θεό μετά τήν πώση των πρωτοπλάστων. Παραχωρούνται ως παιδαγωγικά μέσα για πνευματική άναστοιχείωση, άσκηση ύπομονής, καλλιέργεια τής ψυχής και τελειοποίηση του ανθρώπου «εις τό μεταλαβείν τής άγιότητος αυτού» (Έβρ. ιβ' 10) του Θεού. Ο άπ. Παύλος γράφει προς τους Ρωμαίους: «ή θλίψις ύπομονήν κατεργάζεται, ή δέ ύπομονή δοκιμήν, ή δέ δοκιμή έλπίδα, ή δέ έλπίς ου καταισχύνει» (ε', 3).

Κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θεολόγο, «κάμνουσα ψυχὴ ἐγγίζει Θεῶν»⁴. Ὁ Μέγας Βασίλειος γράφει: «αὕτη ἐστὶν ἡ μεγάλη ἀσκησις, τὸ ἐν ταῖς νόσοις καὶ πόνοις ἐγκαρτερεῖν καὶ ὑπομένειν, καὶ εὐχαριστηρίους ὕμνους ἀναπέμπειν τῷ Θεῶν»⁵. Καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος παρατηρεῖ: «Καὶ πρὸ τῶν μελλόντων, ἐν τῷ παρόντι μέγα καρπῶση καλὸν ἀπὸ τῆς θλίψεως, τὸ καρτερικὸς καὶ δόκιμος γίνεσθαι»⁶.

Ἐχει γραφεῖ ὅτι ὁ πόνος εἶναι σχολὴ πού μορφώνει τὸν ἄνθρωπο γιὰ τὴν αἰωνιότητα. Δύσκολο ὁμῶς ἡ μαθητεία στὸ σχολεῖο τοῦ πόνου. Ἀπὸ πνευματικὴ ἄποψη, ὁ πόνος παρομοιάζεται με ἄροτρο πού ὀργώνει τὴ σκληρὴ γῆ τῆς εὐκόλης καὶ ἀμέριμνης ζωῆς· παιδαγωγικὸ μέσο πού καλλιεργεῖ καὶ ἐξωραίζει τὴν ψυχὴ· σμίλη πού φιλοτεχνεῖ τὸ μάρμαρο τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ τὴν κάνει ἀριστοτέχνημα· σκαπάνη μετὰ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς ἀναζητεῖ χρυσάφι στὰ βάθη τοῦ ἀνθρώπου· ψαλίδι πού σχίζει τὸ ὕφασμα τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ τοῦ ἀτομισμοῦ· εὐαισθητοποιὸ μέσο πού κάμνει τὴν ψυχὴ λεπτή, ἐπεικὴ καὶ συμπαθὴ πρὸς τὸν πόνου τῶν ἄλλων⁷.

Ὁ πόνος στὴ ζωὴ μας μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ ἐργαστήριο ἀγάπης, μέσο ἀποκτήσεως δύναμης, βάθους καὶ ἀληθινῆς σοφίας. Δίνει εὐκαιρίες γιὰ ἠρωϊσμό⁸, καταρτίζει ἥρωες τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς αὐτοὑπέρβασης⁹. Πολλὲς φορὲς στὴ «λευκὴ φλόγα» τοῦ πόνου ἡ ζωὴ παίρνει σχῆμα καὶ μορφὴ καὶ ἀνακαλύπτεται τὸ ἀληθινὸ νόημά της.

Ὁ πόνος ὑπάρχει γιὰ νὰ λειαίνει τὶς λίθινες καρδιές, νὰ ταπεινώνει, νὰ φρονηματίζει, νὰ δίνει τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς¹⁰. Ἡ Γεωργία Κουνάβη στὸ βιβλίο της: Ὁ πόνος, γράφει: «Ὁ πόνος... ὀργώνει τὰ κατὰ ρίζα τῆς ὑπαρξῆς μας καὶ τῆς καρδιᾶς μας, γιὰ νὰ βοηθήσει νὰ καλλιεργηθεῖ, νὰ ὠριμάσει πνευματικὰ καὶ νὰ καρποφορήσει (ἐν ὑπομονῇ). Νὰ λυτρωθεῖ καὶ νὰ σωθεῖ μέσα ἀπὸ τὸ πυρακτωμένο καμίνι του καὶ νὰ ὀδηγηθεῖ στὴ θέωση, στὸ Θεὸ Πατέρα, στὴν ὄντως ζωὴ. Αὐτὸ βέβαια θὰ συμβεῖ μόνο

ἂν δεχθοῦμε τὸν πόνου, βλέποντάς τον μέσα ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πίστεως, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης στὸν Κύριον Ἰησοῦ καὶ Σωτῆρα μας»¹¹.

Ὁ πόνος εἶναι ὁ ἰατρός, ὁ διδάσκαλος. Ὑπάρχει ὡς παιδαγωγὸς καὶ ξεναγὸς μιᾶς ἄλλης πραγματικότητος. Εἶναι μιὰ ὁδὸς γιὰ τὴν πίστη... γιὰ τὴν ὠραιότερη καὶ ἀληθινότερη συνάντησι μετὰ τὸν σταυρωθέντα καὶ ἀναστάντα Χριστό. Ὁ πόνος ἀποτελεῖ μιὰ εὐλογία. Τελικῶς δυναμώνει τὸν ἄνθρωπο, τὸν μεταμορφώνει καὶ τὸν ἀγιοποιεῖ... Ἄς γίνουμε μαθητὲς τοῦ πόνου, τοῦ ἁγίου αὐτοῦ διδασκάλου¹².

Σὲ καμὰ, πράγματι, θεολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ κόσμου δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀντλήσει τὰ ὑψίστα διδάγματα γιὰ τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία τῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν κλίνη τοῦ πόνου καὶ τῆς ὀδύνης, ἡ ὁποία μεταβάλλεται στὴν ὑψηλότερη ἔδρα πνευματικῆς διδασκαλίας καὶ θεωρήσεως τῆς ζωῆς. Οἱ μεγαλύτερες ἐπιστροφές πρὸς τὸν Θεὸ συνδέονται πάντοτε μετὰ τὴ θεία παιδαγωγία πού ἐκδηλώνεται μετὰ τὶς ποικίλες θλίψεις καὶ δοκιμασίες τῆς ζωῆς¹³. Ἀποτελεῖ αἰώνιο ἀξίωμα ὁ λόγος τοῦ Ψαλμωδοῦ: «ἐν ἡμέρα θλίψεώς μου τὸν Θεὸν ἐξεξήτησα» καὶ ἡ προφητεία του ὅτι ὁ Κύριος βεβαιώνει «μετ' αὐτοῦ εἰμι ἐν θλίψει» (76, 3 καὶ 90, 15).

Ὁ πόνος μᾶς ὀδηγεῖ στὴν αὐτοκριτικὴ, τὴν αὐτογνωσία καὶ τὴν μετάνοια, στὸν ἀγασμὸ καὶ τὴ λύτρωσι. Ὁ λαὸς μας λέγει: Τὸ λιθάνι πρέπει νὰ ριχτεῖ στὴ φωτιὰ γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἡ εὐωδία του. Καὶ τὸ σιτάρι πρέπει νὰ συνθλιβεῖ, νὰ ἄλεσθεῖ πρὶν γίνε ψωμί. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος συμβουλεύει: «Καθάρισον τὴν θλίψιν ἴσθι»¹⁴. Ὁ δὲ Διάδοχος Φωτικῆς γράφει: «Ὁν τρόπον μὴ θερμανθεῖς ἢ μαλαχθεῖς ὁ κηρὸς ἐπὶ πολὺ, οὐ δύναται τὴν ἐπιτιθεμένην αὐτῷ σφραγίδα δέξασθαι, οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπος, ἐὰν μὴ διὰ πόνων καὶ ἀσθενειῶν δοκιμασθῇ, οὐ δύναται χωρῆσαι τῆς τοῦ Θεοῦ ἀρετῆς τὴν σφραγίδα»¹⁵.

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

Ο πόνος αποτελεί σημείο ότι κάτι δεν πηγαίνει καλά, μόνο τα αποτελέσματά του είναι παρατηρήσιμα και είναι καθημερινό γεγονός. Είναι ένας προστατευτικός μηχανισμός με την έννοια ότι παρακινεί το άτομο να ζητήσει βοήθεια για προβλήματα υγείας. Κινητοποιεί και τη σωματική και την ψυχική ύπωση του ανθρώπου. Είναι σωματικό αίσθημα και ψυχολογική αντίδραση προς αυτό¹⁶.

Συνήθη αίτια του πόνου θεωρούνται:

- Διήθηση νεύρου, αιμοφόρων αγγείων και περιosteού
- Πίεση νεύρων από όγκο
- Φλεγμονή και νέκρωση ιστών
- Ίσχαιμία του καρδιακού μυός και άλλων ιστών
- Διάταση πυελικών και κοιλιακών οργάνων, λεμφικό οίδημα
- Άσκιτης, υψηλή ένδοκρανική πίεση
- Θρομβοφλεβίτιδα, πνευμονική έμβολη
- Τραύματα, έλκη, κατάγματα οστών¹⁷
- Ψυχολογικά, κοινωνικά, πολιτιστικά προβλήματα.

Ο πόνος είναι υποκειμενική έμπειρία¹⁸ και συνεπώς έρμηνεύεται βάσει προηγούμενων και συγχρόνων γεγονότων. Η προσωπικότητα, ή πολιτισμική ύποδομή του ατόμου και οι πεποιθήσεις του, ή σωματική και ψυχολογική του προσαρμογή, ή έντοπιση του πόνου και ή αντίδραση των γύρω ανθρώπων, όλα επηρεάζουν την προσωπική αντίληψη και άντοχή του πόνου¹⁹⁻²⁰. Οι ψυχίατροι μιλούν και για ψυχικό πόνο με τον όρο: *Ψυχalgία*.

Υπάρχει μιá ποικιλία πόνων, γενικών και ειδικών, μικρών και μεγάλων, δυνατών και κοπιαστικών. Υπάρχει ο πόνος της μονοτονίας ή της ρουτίνας, ή κοπιαστική επανάληψη ίδιων γεγονότων, ο πόνος ο προερχόμενος από την κρίση του πολιτισμού. Κι ακόμη ο πόνος του πολέμου, της καταστροφής, της άποτυχίας, της αρω-

στίας, της όρφάνιας, της χηρείας, της μονώσεως, της ανέχειας, της κάθε δυστυχίας. Πόνος είναι και ή άμαρτία¹². Πραγματικότητα αποτελεί και ο πόνος της αγάπης, όπως είναι ο πόνος της μάνας για την αρωσία ή την άναπηρία ή το παραστράτημα ή τον θάνατο του παιδιού της, το πένθος για τον θάνατο αγαπημένου προσώπου κ. ά.

Άνεφέρθη ότι πόνος είναι ή μόνωση αλλά και ο οποιοσδήποτε πόνος είναι ανεπιθύμητη άπομονωτική κατάσταση, που κανένας άλλος δεν μπορεί να συμμερισθεί και αντίληφθει²¹. Ο άνθρωπος με πόνο δοκιμάζει μόνωση όχι μόνο όταν δεν έχει κοντά του κατάλληλα πρόσωπα για να έξωτερικεύσει τις μυστικές του αγωνίες, αλλά και όταν φοβάται να έξωτερικευθεί στα δικά του πρόσωπα, μήπως δεν τον πιστεύουν ότι πονά ή σκέπτονται ότι υπερέβη ή μήπως τον βαρεθούν και άπομακρυνθούν. Ο φόβος της άποξένωσης και άπαλλοτριώσεως από τα οικογενειακά πρόσωπα μπορεί να είναι μεγαλύτερος και από τον φόβο του θανάτου. Η ψυχική μόνωση είναι ένας πόνος παράδοξος στην εποχή μας των έπικοινωνιών και των διεθνών σχέσεων. Αυξάνει και την ένταση του σωματικού πόνου²².

Έκτός από το αίσθημα της ψυχικής μόνωσης, άλλοι παράγοντες που αυξάνουν την ένταση του πόνου είναι:

- Άυπνία, βήχας, δύσπνοια, άγχος
- κόπωση, ναυτία, έμετοι, κατάθλιψη²³.

Εξάλλου, παράγοντες που αυξάνουν την άνοχη του πόνου είναι: Ο ύπνος, ή άνάπαυση, ή άπασχόληση, τα άναλγητικά και άγχολυτικά φάρμακα, καθώς και ή θεραπεία των παθολογικών καταστάσεων που προκαλούν πόνο.

Υπάρχουν ακόμη και άλλες περιπτώσεις που το όριο άνοχης του πόνου άνυψώνεται, όπως συμβαίνει σε περίπτωση τραυματισμού κατά την υπερένταση άθλητικών αγωνισμάτων ή του πολέμου. Ο άνθρωπος μπορεί να υποφέρει οποιοδήποτε πόνο, αν

διατηρεῖ θερμές καὶ εἰλικρινεῖς σχέσεις μετὰ τὸν Θεὸ καὶ τὸν συνάνθρωπο, ἂν διαθέτει ὑψηλὸ ἠθικὸ, ζωντανὴ πίστις καὶ ἐλπίδα στὸν Θεό, ἂν προσεύχεται καὶ ὑπομένει. Ὁ πόνος ὑποφέρεται μόνο ἐν Χριστῷ.

Ἡ ποικιλία τῶν παραγόντων ποὺ μποροῦν νὰ προκαλέσουν πόνο, τὰ ἀναρίθμητα μηνύματα ποὺ μπορεῖ νὰ φέρνει ὁ πόνος στὸ ἄτομο καὶ οἱ διάφοροι τρόποι ἀντιδράσεως εἶναι ἀνυπολόγιστοι.

Ἐρευνα ποὺ μελέτησε τὸ φαινόμενο τοῦ πόνου σὲ ἄρρώστους μετὰ καρκίνο, καθὼς καὶ τὰ σωματικά, ψυχολογικά καὶ διαπροσωπικά στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ πόνου, βρῆκε ὅτι ὁ πόνος εἶχε μὲν μεγαλύτερη σχέση μετὰ τὰ σωματικά προβλήματα, ἀλλὰ εἶχε καὶ μεγάλη σχέση μετὰ ψυχολογικά στοιχεῖα, ὅπως ἄγχος, φόβος τῆς ἀναπηρίας, κατάθλιψη, θυμὸς, ἐνοχὴ καὶ διαταραγμένες οἰκογενειακές σχέσεις²⁴. Παρόμοιες ἐπισημάνσεις ἀναφέρει καὶ ὁ Παγκόσμιος Ὁργανισμὸς Ὑγείας²⁵. Καὶ ἄλλη ἔρευνα βρῆκε ὅτι ἡ ἀναφορὰ τοῦ πόνου σημαίνει ὄχι μόνο σωματικὴ, ἀλλὰ βιοψυχοκοινωνικὴ καταπόνηση, ποὺ ἀπαιτεῖ ἀξιολόγηση καὶ ἀντιμετώπιση σὲ ἀτομικὴ βάση²⁶.

Ἐνδιὰφέρον φαινόμενο εἶναι καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς γλώσσας στὴν περιγραφὴ τοῦ πόνου. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ πόνος εἶναι ἰδιωτικὴ ὑπόθεση, ὑποκειμενικὸ αἶσθημα, κάμνει δύσκολη τὴν ἀντικειμενικὴ περιγραφὴ. Οἱ ἄρρωστοὶ στὴν προσπάθεια νὰ περιγράψουν τὸν πόνο τοὺς ἀποδίδουν σ' αὐτὸν διαφόρους χαρακτηρισμούς:

- Προδοτικὸς - Φοβερὸς - Βασανιστικὸς
- Σκληρὸς - Καταθλιπτικὸς - Ἐξαντλητικὸς
- Μισητὸς - Τρομακτικὸς - Ἀνυπόφορος

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ ΤΟΥ ἈΡΡΩΣΤΟΥ

Οἱ σκοποὶ τῆς φροντίδας τοῦ ἀτόμου μετὰ πόνο εἶναι:

- Ἐλάττωση, ἀνακούφιση καὶ ἐξάλει-

ψη τοῦ πόνου

- Προαγωγή τοῦ αἰσθήματος ἀνεσίας καὶ εὐεξίας

- Διατήρηση τῆς ψυχοσωματικῆς λειτουργικότητας

- Βοήθεια τοῦ ἄρρώστου νὰ κατανοήσει τὴν ἐμπειρία τοῦ πόνου²⁷.

Γενικὲς ἀρχές

- Ἡ ἀνακούφιση τοῦ πόνου πρέπει νὰ ἔχει προτεραιότητα στὴ φροντίδα τοῦ ἄρρώστου. Δὲν εἶναι σωστὴ ἡ ἄποψη ὅτι συνηθίζεται ὁ πόνος.

- Ἡ καταπολέμησή του συμβάλλει σημαντικὰ στὴ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ εὐεξία.

- Κάθε σωματικὸς πόνος δὲν ἔχει ὀργανικὴ προέλευση. Μπορεῖ νὰ προέρχεται καὶ ἀπὸ ἄγχος ἢ νὰ ἀποτελεῖ συμβολικὴ ἔκφραση ἑνὸς διαπροσωπικοῦ προβλήματος²⁸. Εἴτε ὀφείλεται σὲ βλάβη ἰσθμῶν εἴτε ὄχι, ἡ αἴσθησις τοῦ πόνου εἶναι πραγματικὴ στὸν ἄρρωστο, παιδὶ ἢ μεσήλικα ἢ ἠλικιωμένο καὶ σὰν πραγματικὴ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται²⁹.

- Μὴ ἐξωτερίκευση τοῦ πόνου δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει³⁰.

- Ὅχι μόνο τὰ φάρμακα καὶ οἱθεραπείες, ἀλλὰ καὶ ἡ προσέγγιση τῶν νοσηλευτῶν, τῶν γιατρῶν καὶ τῶν συγγενῶν παίζει καθοριστικὸ ρόλο στὴν πρόληψη καὶ ἐλάττωση τοῦ πόνου³¹⁻³².

- Ὁ ἄρρωστος ἔχει δικαίωμα στὴν ἀνακούφιση τοῦ πόνου του, ἐκτός ἂν αὐτὸ θέτει σὲ κίνδυνο κάποιον ἄλλον π.χ. σὲ περίπτωση ἐγκυμοσύνης ἢ ὀδήγησις αὐτοκινήτου καὶ λήψης ἰσχυρῶν ἀναλγητικῶν καὶ ἡρεμιστικῶν φαρμάκων³³.

- Ἄτομα μετὰ τὸ ἴδιο ἐρέθισμα πόνου π.χ. καρκίνο ἢ μιὰ χειρουργικὴ τομὴ, μπορεῖ νὰ αἰσθάνονται διαφορετικοὺς βαθμοὺς πόνου.

Παρεμβάσεις ἀνακούφισης τοῦ πόνου.

- Ἐκτίμηση τῆς φύσεως τοῦ πόνου (ἐνταση, ποιότητα, ἐντόπιση, διάρκεια, περιοδικότητα). Ποιὰ συμπτώματα τὸν συνοδεύουν (ἔμετοι, ζάλη); Ἐχουν ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ τὸν πόνο τὰ ζωτικὰ σημεῖα, δηλαδὴ ὁ σφυγμὸς, ἡ θερμοκρασία, ἡ ἀρτηριακὴ πίε-

ση, ή αναπνοή; Χρησιμοποιούνται τυχόν φάρμακα; Για την εκτίμηση του πόνου υπάρχουν ειδικές κλίμακες γραμμικές - βαθμολογικές, περιγραφικές ή χρωματικές, όπου παροτρύνεται ο άρρωστος να σημειώσει την ένταση και τόν χαρακτήρα του πόνου του³⁴⁻³⁵.

– Έφαρμογή μέτρων ανακούφισης πριν ο πόνος γίνει έντονος. Καλύτερα να προλαμβάνεται παρά να καταπολεμείται ο έντονος πόνος.

– Μέρσιμα να προλαμβάνεται ή να μη χειροτερεύει ο πόνος με τις παρακάτω ενέργειες:

– Μετακίνηση του άρρώστου με λεπτούς και επιδέξιους χειρισμούς

– Αποφυγή και ανακούφιση κάθε πίεσης με συχνή αλλαγή θέσεως στο κρεβάτι

– Πρόληψη όδυνηρών επιπλοκών όπως είναι οι φλεγμονές, κατακλίσεις, θρομβοφλεβίτιδα κ. ά.

– Πρόληψη των αναγκών του άρρώστου, εκδήλωση κατανόησης και ενδιαφέροντος και εξασφάλιση ψυχολογικής άνεσης³⁶.

– Απασχόληση του άρρώστου με ό,τι τόν ενδιαφέρει.

– Ανάλογα με την ένταση και τόν χαρακτήρα του πόνου σχεδιάζονται τα παυσίπονα μέτρα, φάρμακα κ. ά. με τη συνεργασία γιατρού, νοσηλευτού και άρρώστου.

– Η προσπάθεια ανακούφισης του πόνου δεν εγκαταλείπεται. Γίνεται επανεκτίμηση και εφαρμόζονται εναλλακτικές παρεμβάσεις, όπως φυσικά μέτρα: Άνετη θερμοκρασία στο περιβάλλον, χαμηλός φωτισμός, καλός αερισμός, θερμά και ψυχρά επιθέματα στην αλγούσα περιοχή, ασκήσεις σωματικής και ψυχικής χαλάρωσης³⁷, π.χ. ανάμνηση ευχαρίστων παραστάσεων ή γεγονότων, περιορισμός ενοχλητικών έρεθισμάτων, ακρόαση απαλής μουσικής ή ψαλμωδίας, χρήση αναλγητικών φαρμάκων και σύστημα ρυθμιζόμενης αναλγησίας από τόν ίδιο τόν άρρωστο στό σπίτι.

Γενικά τονίζεται ότι στη φροντίδα του

άρρώστου πού πονά πρέπει να δοκιμάζονται όλες οι νοσηλευτικές μέθοδοι και τεχνικές για τήν πρόληψη, ανακούφιση και εξάλειψη του πόνου, καθώς και για τόν μετασχηματισμό του σε θετική οικοδομητική έμπειρία τής ζωής, σε άθλημα πίστεως, έλπίδας και ύπομονής, σε προσευχόμενη πορεία συνάντησης του Τριαδικού Θεού τής αγάπης, με τήν ψαλμική εύχή: «*Ελέησόν με Κύριε, ότι θλίβομαι*» (30, 10).

Ίσχυρο μέσο ανακούφισης του πόνου είναι μεταξύ άλλων ή διατήρηση ύποστηρικτικού διαλόγου με τόν άρρωστο και διά μέσου αυτού έκφραση άποδοχής και αγάπης, κατανοούσα ακρόαση και έτοιμότητα για προσφορά βοήθειας. Ό Παρομιαστής τονίζει: «Γλώσσα σοφών ίώντα» (16', 18).

Υπάρχει ή τάση να παραγνωρίζεται ή σπουδαιότητα των ανθρώπινων σχέσεων στην αντιμετώπιση του πόνου και να συγκεντρώνεται ή προσοχή στην εξεύρεση τεχνικών μεθόδων και πιό άποτελεσματικών παυσίπονων φαρμάκων. Χρειάζεται όμως να χρησιμοποιήσουμε περισσότερο σαν παυσίπονη θεραπευτική μέθοδο τόν διάλογο.

Η ανακούφιση του πόνου δεν έπιτυγχάνεται σε ένα κοινωνικό κενό, αλλά σε μιá θερμή διαπροσωπική ατμόσφαιρα³⁸.

Όταν δεν ανακουφίζεται ο πόνος, ή φροντίδα μας έχει ακόμη τή δυνατότητα να βοηθήσει τόν άρρωστο για να τόν ύπομείνει. Και αυτή ή δυνατότητα είναι άπεριόριστη.

Και μόνο ή παρουσία τής αγάπης μας λειτουργεί θεραπευτικά. Ό άγιος Ίωάννης ό Δαμασκηνός τονίζει: «*Κάν μηδέν έχης εισενεγκείν τῷ κάμνοντι διά τήν πενίαν, σεαυτόν εισάγαγε, και τήν από των ρημάτων αυτῷ παράκλησιν προσένεγκε. Άσθενής ήμην και έλεσκέψασθέ με. Οὐκ έχεις χρήματα; αλλά πόδας έχεις, και στόμα, και ρήματα. Εἴσελθε, παρακάλεσον, διόρθωσον τήν άθυμίαν, εύθυμώτερον ποιήσον και καρτερικώτερον... τό συναλγειν ικανόν πρός παραμυθίαν*»³⁹.

Ἐπομένως ὅσες φορές δὲν πονᾶμε ἐμεῖς ἀλλὰ κάποιο ἄλλο πρόσωπο, ὡς πληθύνουμε τὶς παρουσίες τῆς ἀγάπης μας δίπλα του, εἴτε ἐκδηλώνει τὸν πόνο του εἴτε τὸν ἀποσιωπᾷ. "Ἄς παραμένουμε κοντά του. "Ἄς ἀκοῦμε μὲ ἐνδιαφέρον καὶ κατανόηση, συμπόνια καὶ ἀγάπη, ὅσα θέλει νὰ πεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλαλήτους στεναγμούς του καὶ τὴ σιωπὴ του ἀκόμη, καταβάλλοντας κάθε προσπάθεια καὶ χρησιμοποιῶντας κάθε μέσο καὶ μέτρο γὰ τὴν ἀνακούφισή του. Πρὸ πάντων δὲ ὡς προσευχόμεθα γι' αὐτὸν ὅπως τὸ κάνει καὶ ἡ Ἐκκλησία μας μὲ τὰ πολλαπλᾶ λειτουργικὰ αἰτήματα, μὲ τὸ Μυστήριον τοῦ Ἁγίου Εὐχελαιῶν ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν, τὶς ἱερὲς Παρακλήσεις εἰς ὅλους τοὺς ἁγίους καὶ ἰδιαίτερα πρὸς τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκον. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ στίχος τοῦ Στεφάνου Μπολέτση:

Ἡ μεγάλη μάνα (Ἡ Παναγιά)

Τῶν λυπημένων, τῶν γυμνῶν,
τῶν ταπεινῶν καὶ καταφρονημένων,
τ' ἄρρωστων, τοῦ φυλακισμένου
τῶν ἔρημων καὶ σκοτεινῶν,
τοῦ τρομαγμένου ὄρφανοῦ, μ ἄ ν α γλυ-
κιά.

"Ἄς προσευχόμεθα ὅταν πονᾶμε ἐμεῖς καὶ ὅταν πονοῦν οἱ ἀδελφοί μας, μὲ πίστη καὶ ἐλπίδα νὰ συγκαταβεῖ ὁ Κύριος καὶ νὰ μᾶς δώσει ὑπομονή, χάρις καὶ θεραπεία. Ὁ σοφὸς Σειράχ συμβουλεῖ: «Τέκνον, ἐν ἄρρωσθήμασί σου... εὗξαι Κυρίῳ, καὶ αὐτὸς ἰάσεται σε» (38,9). Ὁ Ψαλμωδὸς μᾶς βεβαιώνει: «Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ εἰσήκουσέ μου» (119, 1).

Στὴν Καινὴ Διαθήκη διαβάσαμε ἀμέτρητα θαύματα θεραπείας ἀσθενῶν καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἀπὸ τὸν Κύριον. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἀποτελεῖ αἰῶνον ὑπόδειγμα ὑπομονῆς μὲ τὴ ζωὴ Του πάνω στὴ γῆ καὶ τὰ Ἅγια Πάθη Του. Ἡ Παναγία μας ἐπίσης ὑπῆρξε μοναδικὸ παράδειγμα μητρικοῦ πόνου καὶ ὑπομονῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἅπ. Παῦλος, οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, ὅλοι οἱ ἅγιοι καὶ οἱ μάρτυρες καθὼς καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας προβάλλουν ὡς φωτεινὰ πα-

ραδείγματα ὑπομονῆς.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶδαν τὸν πόνο καὶ τὴν ἄρρώστια μὲ τὸ θεολογικὸ τους βλέμμα ὡς παιδαγωγικὸ μέσο καὶ θεία ἐπίσκεψη, ὡς μέσο ἀγνισμοῦ καὶ πνευματικῆς ἀρτίωσης τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν μάλιστα ὁ πόνος καὶ ἡ ἄρρώστια γίνονται ἀφορμὴ ἐπιστροφῆς τοῦ ἀνθρώπου στὸν Θεό, τότε χαρακτηρίζονται ὡς «φάρμακον ἀγαθὸν» καὶ ὡς «δῶρον»⁴⁰, χωρὶς βέβαια νὰ παύουν νὰ ἀποτελοῦν «ποτήριον θλίψεως».

Τὸ βαθύτερο αὐτὸ νόημα τοῦ πόνου περικλείεται σὲ δύο ποιητικὸς στίχους τοῦ ἸΗ' Ἰάμβου τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου, τοῦ ἀφιερωμένου «Εἰς Νοσοῦντας»⁴¹:

«Τὸ τῆς νόσου μοι δῶρον εὖ, τέκνον, δέχου.

Ἐπισκοπὴ γὰρ ἐστὶ θείας φροντίδος.

Φέροις ἀνεκτῶς τῆς καμίνου τὴν φλόγα,

Ἐν τῷ δροσισμῷ τῆς ἀπευχαριστίας.

Ἰὼβ γένοιο, τοῖς ἐκείνου φῶν λόγους,

Ἐφ' οἷς ἁμαρτεῖν οὐκ ἀνῆκε κἄν λόγῳ».

Μόνο ὁ πιστὸς ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζει τὴν ἄρρώστια καὶ τὸν πόνο μὲ ὑπομονὴ καὶ εὐχαριστία, γιατί τὰ δέχεται ὡς δῶρα καὶ ἐπίσκεψη τοῦ ἐπουρανοῦ Πατρός. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πολυθάλου Ἰὼβ, ὁ ἄρρωστος δὲν γογγύζει ἀλλ' εὐχαριστεῖ πάντοτε τὸν Θεὸ καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ δοκιμασία τοῦ πόνου ὑπενθυμίζει «τῆς καμίνου τὴν φλόγαν».

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ θεολόγος παρατηρεῖ: «Ἡμῖν καὶ τὸ πάσχειν ἔμμισθον, ὅταν διὰ τὸν Θεὸν καρτερώμεν... Καλὸν οὖν φάρμακον ἡμῖν, ὅταν οἰδυνώμεθα, τότε μεμνηθῶσι Θεοῦ καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἐλπίδων...»⁴².

Ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος⁴³ γράφει: «Οἱ τὸν Χριστὸν ἀγαπῶντες ἐν τούτῳ φαίνονται, ὅταν πάσας τὰς θλίψεις ἐπερχομένας αὐτοῖς γενναίως καὶ προθύμως ὑπομένωσι διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἐλπίδα» ἀπεκδεχόμενοι μὲ πίστη ἀδίτακτη τὴν ἀπὸ τοῦ Κυρίου λύτρωση καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Καὶ ὅπως οἱ ἅγιοι μάρτυρες ἔτσι καὶ αὐτοὶ θὰ

καταξιωθῶν τοῦ αὐτοῦ στεφάνου «τῆς δικαιοσύνης» καὶ θὰ ἔχουν τὴν αὐτὴν παρηγοίαν τῶν μαρτύρων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

Παρόμοια ὑπογραμμίζει καὶ ὁ ἅγιος Διάδοχος Φωτικῆς: «Δεῖ εὐχαριστοῦντας ὑπομένειν τὴν βουλὴν τοῦ Κυρίου τότε γὰρ ἡμῖν εἰς λόγον δευτέρου μαρτυρίου τὸ συνεχῆς τῶν νόσων... λογισθήσεται»¹⁵.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Ἐρευνήσαμε ἤδη καὶ μελετήσαμε πῶς ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη μὲ τις ποικίλες μορφές τους ἀποτελοῦν ζωντανὴ πραγματικότητα τῆς ζωῆς μας μὲ ὑψιστὸ σκοπὸ τῆ σωτηρία μας. Ἀναφέραμε καὶ μερικὲς ἀρχές καὶ μεθόδους γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή τους. Θὰ τελειώσουμε μὲ ἀγιοπατερικούς καὶ εὐαγγελικούς λόγους παρηγορίας.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος σὲ ὁμιλία του περὶ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς μᾶς ὑπενθυμίζει: «Οὐδὲ γὰρ αἰεὶ χειμῶν, οὐδὲ αἰεὶ θέρος, οὐκ αἰεὶ κύματα, οὐδὲ αἰεὶ γαλήνη, οὐκ αἰεὶ νύξ, οὐδὲ αἰεὶ ἐν τῇ θλίψει διὰ παντὸς εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ»¹⁴.

Τὸ ἴδιο τονίζει καὶ ὁ Βερίτης μ' ἓνα του στίχο:

«Σ' εὐχαριστῶ, Χριστέ, πολὺ
ποῦ βάζεις μιὰν ἀνατολή
μετὰ ἀπὸ κάθε δύση». (Ὁ Ἀναστάσιμος).

Σὲ μιὰ ἐπιστολή του πρὸς τὴν Χαλκίδα, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος γράφει: «Σὲ παρακαλῶ... μηδὲν σε ταραττέτω τῶν ἐπαγομένων δεινῶν... Ὅδος γὰρ τὰ παρόντα, καὶ τὰ χρηστὰ καὶ τὰ λυτηρὰ τοῦ δίου τούτου, καὶ ἐκάτερα ὁμοίως παροδεύεται, καὶ οὐδὲν αὐτῶν πάγιον... ἀλλ' ἐν μόνον σκοπεῖν, ὅπως εἰς τὴν κοινὴν ἀπάντων ἡμῶν πατρίδα μετὰ πολλῆς παραγένησθε τῆς παρηγορίας. Ἐπειδήπερ τοῦτό ἐστι τὸ μένον καὶ πεπηγὸς καὶ ἀθάνατον ἀγαθόν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα, ἄνθος χόρτου καὶ κληνός, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον»¹⁵.

Ἐκεῖ στὴν οὐράνια πατρίδα, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης στὴν Ἀποκάλυψη, θὰ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας (ζ', 17) «καὶ

ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι» (κα', 4). Ἐκεῖ στὴ θεία Βασιλεία θὰ φθάσουμε μέσῳ τοῦ πόνου καὶ τῶν θλίψεων «ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. ιδ', 22). Μόνο ὅταν τὰ περνᾶμε μὲ πίστη, προσευχὴ καὶ ὑπομονή. Καὶ τότε θὰ γευθοῦμε «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν» (Α' Κοριν. β', 9).

ΔΡ. ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΧΡ. ΡΑΓΙΑ
Ὅμοτ. Καθηγήτρια Νοσηλευτικῆς
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Retif L. La souffrance pourquoi? Editions du Centurion, Paris, 1966: 16.
2. Dalloni M. Sous les armes de la charité - Aux infirmières. Imprimerie St - Paul, Fribourg en Suisse, 1950: 68 - 69.
3. Mère Catherine de Jésus - Christ. Au chevet de la souffrance. La Colombe, Paris, 1962: 134.
4. Γρηγορίου Θεολόγου, Ρ. Γ. 37, 530.
5. Βίος καὶ πολιτεία Συγκλητικῆς, Ἀμφιβαλλόμενα, ΒΕΠΕΣ 35, κεφ. 99: 250.
6. Ἰωάννου Χρυσοστόμου Λόγος ΚΑ' Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολήν. Ρ. Γ. 60, 606.
7. Toth T. Ὁ Χριστὸς καὶ τὰ σύγχρονα προβλήματα, Ἀθήνα, 1959: 178 - 179, 185.
8. Λανάρα Β. Ἠρωϊσμός καὶ νοσηλευτικὴ. Β' ἔκδ. Ἀθήνα, 1996: 167.
9. Carré AM. et al. Dialogues avec la souffrance. 3ème ed. Editions SPES, Paris, 1968: 39.
10. Μοναχοῦ Μωϋσέως Ἀγιορείτου. Ἡ εἰρήνη τῶν ἀρετῶν καὶ ἡ ταραχὴ τῶν παθῶν. Ἐκδόσεις ΤΗΝΟΣ, Ἀθήνα, 1989: 67.
11. Κουνάδης Γ. Ὁ πόνος. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα, 1994: 7 - 8.
12. Μοναχοῦ Μωϋσέως Ἀγιορείτου. Ἡ θεολογία τοῦ πόνου καὶ ὁ πόνος τῆς ἀγάπης. 6η ἔκδ. ΤΗΝΟΣ, Ἀθήνα, 1990: 11 - 30.
13. Ραγιᾶ Α. Ἡ Ἀδελφὴ: Τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔργου τῆς. Ἐκδόσεις Ἀδελφότητος «ΕΥΝΙΚΗ», Ἀθήνα, 1972: 72.
14. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΛΖ' Εἰς τὴν ὑπομονήν, ΒΕΠΕΣ 61, 6, 229.
15. Διαδόχου Φωτικῆς. Λόγος ἀσκητικὸς 94ος, Φιλοκαλία Α' 268 - 269.
16. Montes - Sandoval L. An analysis of the concept of pain. Journal of Advanced Nursing, 1999, 29 (4): 935 - 941.

17. Raiman J. Responding to pain. *Nursing* 1981, 31 (Nov.): 1362 - 1365.
18. Lockstone C. It's what the patient says it is. *Nursing Mirror*, 1982, Feb. 17: II - XII.
19. Hunter ML. Rest and comfort. In: Lindberg J, Hunter M, Kruszewski A. *Introduction to person-centered nursing*. Lippincott, Philadelphia, 1983: 524 - 566.
20. Villaruel AM, Ortiz de Montellano B. Culture and pain: A mesoamerican perspective. *Advances in Nursing Science*, 1992, 15 (1): 21 - 32.
21. Mahon SM. Concept analysis of pain: Implications related to nursing diagnosis. *Nursing Diagnosis*, 1994, 5 (1): 14 - 24.
22. Faucett JA, Levine JD. Relationship of interpersonal conflict and social support to pain in chronic disorders with and without organic pathology. In: Bond M, Charlton I, Wolff C. (eds). *Proceedings of the Vth World Congress in pain*. Elsevier Science Publishers, New York, 1991: 241 - 249.
23. Henderson V, Nite G. *Principles and practice of nursing 6th ed.*, Macmillan Publishing Co, New York, 1997: 1910.
24. Benedict S. The suffering associated with lung cancer. *Cancer Nursing*, 1989, 12 : 34 - 40.
25. World Health Organization. *Cancer pain relief and palliative care. Report of a WHO expert committee*, WHO, Geneva, 1990: 21.
26. Πατηράκη - Κουρμπάνη Ε. Νοσηλευτική αξιολόγηση του πόνου άρρώστων με καρκίνο. Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Νοσηλευτικής Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 1995, σσ. 172.
27. Ραγιά Α. Βασική νοσηλευτική - Θεωρητικές και δεοντολογικές άρχές. 6η έκδ. Αθήνα, 2005: 211.
28. DiMatteo MR, Friedman HS. *Social psychology and medicine*. Oelgeschlager, Gunn and Hain Publishers Inc., Cambridge, Massachusetts, 1982.
29. Hicks TJ. Ethical implications of pain management in a nursing home: A discussion. *Nursing Ethics* 2000, 7 (50): 393 - 398.
30. Waddie NA. Language and pain expression. *Journal of Advanced Nursing*, 1996, 23: 868 - 872.
31. McCaffery M. When your patient is still in pain, don't just do something: Sit there. *Nursing* 1981, II (6): 58 - 61.
32. Πλατή Χρ. Είδικα κλινικά προβλήματα - Νοσηλευτική προσέγγιση. Αθήνα, 1998: 116.
33. Ραγιά Α. Πόνος και νοσηλευτική: Όλιστική προσέγγιση. *Νοσηλευτική* 1991 (4): 242 - 251.
34. Ακύρου Δ. Έγχειρίδιο καρδιολογικής νοσηλευτικής, Αθήνα, 1998: 119, 142 - 151.
35. Ακύρου Δ. Αξιολόγηση του πόνου των άσθενών με όξύ έμφραγμα του μυοκαρδίου. Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Νοσηλευτικής Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 1994, σσ. 127.
36. McCaffery M. *Nursing management of the patient with pain*. Lippincott, Philadelphia, 1972: 81.
37. Παπαθανασίου Γ. Κοτρώτσιου Ε. Έναλλακτικές μέθοδοι θεραπείας πόνου. *Νοσηλευτική*, 2000(2): 131 - 138.
38. Ραγιά Α. Πόνος και νοσηλευτική: Έπιστημονική, κλινική και φιλοσοφική προσέγγιση. Πρακτικά 19ου Έτησίου Πανελληνίου Νοσηλευτικού Συνεδρίου. ΕΣΔΝΕ, Ρόδος, 1992: 78 - 85.
39. Ιωάννου Δαμασκηνού Ρ. G. 96, 188, 329.
40. Ιωάννου Δαμασκηνού Ρ. G. 96, 25.
41. Θεοδώρου Στουδίτου, Ίαμβας ΙΗ' Είς νοσοῦντας, Ρ. G. 99, 1785D, 1788A.
42. Γρηγορίου Θεολόγου Έπιστολή 223 Τη Θέκλη. ΒΕΠΕΣ 60, 322 - 23.
43. Μακαρίου του Αιγυπτίου, Όμιλία, ΒΕΠΕΣ 42, 65, 68.
44. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Είς τούς Άνδριάντας Δ' Περί καρτερίας και ύπομονης... Ρ. G. 49, 63.
45. Ιωάννου Χρυσοστόμου Έπιστολή ΡΕ' Χαλκίδα, Ρ. G. 52, 664.

ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ*

Α'

Ὁ Will Durant εἰς τὸ μνημειῶδες ἔργον του «Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ» ἀφοῦ ἀναφέρει ὅτι δεῦτερος ἀπὸ τοὺς βασικοὺς παράγοντες τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι «ἡ ὠργανωμένη διοίκησης», δηλαδή τὸ Κράτος καὶ ὁ Νόμος, ἰδιαίτερος ὑπογραμμίζει ὅτι: «Καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Κράτους, ἡ βασικὴ διακυβέρνησις τῆς ἀνθρωπότητος παρέμεινεν εἰς τὴν Οἰκογένειαν, ἡ ὁποία εἶναι ὁ βαθύτερον ριζωμένος ἱστορικὸς θεσμός»¹.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ βασικὸν κύτταρον τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ Ἔθνους, τὸ λίκνον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας, ὅσης εἶναι δυνατὸν νὰ διώσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν, εἶναι ἡ Οἰκογένεια.

Ἡ μικρὴ αὐτὴ κοινωνία εἶναι βέβαια πηγὴ κόπων, φροντίδων, μεριμνῶν, ταλαιπωριῶν, ἴσως καὶ θλίψεων μερικὲς φορές, ἀλλὰ σίγουρα εἶναι ὁ μόνος χορηγὸς ὑγιῶς χαρᾶς, εὐεξίας καὶ εὐτυχίας, εἴτε ζῆ κανεὶς εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν κοινωνίαν ὡς σύζυγος, εἴτε ὡς γονεὺς, εἴτε ὡς παιδί, εἴτε ὡς παπποὺς καὶ γιαγιά.

Εἶναι ἀξιὸν μνημονεύσεως αὐτὸ ποῦ λέγει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, μακαρίζοντας τὸν ἀπολαμβάνοντα τέτοιες οἰκογενειακὰς χαρὰς χριστιανόν:

«Ἐχεις γυναῖκα, ἔχεις παιδιά. Τί ταύτης τῆς ἡδονῆς ἴσον; Ἐχεις οἰκίαν, ἔχεις φίλους, ταῦτα τὰ τερπνὰ πολὺ μετὰ τῆς σωφροσύνης καὶ τὸ κέρδος παρέχοντα. Τί γὰρ παιδῶν γλυκύτερον, εἰπέ μοι; Τί δὲ γυναικός, τῷ σωφρονεῖν βουλομένῳ;»². Ὁμως, ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς Οἰκογενείας, ὡς θεσμοῦ, ἐντελῶς φυσιολογικῶς, ὁ νοῦς μας

πηγαίνει εἰς τὴν γενεσιουργὸν αἰτίαν αὐτῆς, ποῦ εἶναι ὁ Γάμος. Ἐὰν κύτταρον τῆς κοινωνίας εἶναι ἡ οἰκογένεια, κύτταρον ταύτης εἶναι ὁ γάμος. Ὁ Μοδεστίνος ἔδωκε τὸν ἐπιτυχημένον ὄρισμόν, ὅτι δηλαδή: «Γάμος εἶναι ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καὶ συγγλήρωσις τοῦ βίου παντός, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία». Ἐνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Καὶ μάλιστα ξένων μεταξὺ των! Ποῦ σημαίνει νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν μεταξὺ των συγγενὴ κληρονομικὴν καταβολή. Κάτι τέτοιο δηλαδή ἡ «συγγενικὴ καταβολή» εἶναι νόμῳ ἀπηγορευμένη. Ὁ Ἀστικὸς Κώδιξ π.χ. διακελεύει ὅτι: «Ἐμποδίζεται ὁ γάμος με συγγενεὶς ἐξ αἵματος, σὲ εὐθεῖα γραμμῇ ἀπεριόριστα καὶ σὲ πλάγια ὡς καὶ τὸν τέταρτο βαθμό»³.

Εἰς τὸν γάμον, λοιπόν, ἐνώνονται δύο ἐτερόφυλοι, ἄνδρας καὶ γυναῖκα (τελευταῖα εἰς τὴν Εὐρώπην μας γίνονται δειλὰ μὲν ἀλλὰ μὲ περισσὴν τόλμην καὶ γάμοι μεταξὺ ὁμοφύλων - τρομάρα τους!), ἐντελῶς ξένοι μεταξὺ των, ποῦ σημαίνει ὁ καθένας μὲ τὶς δικὰς του κληρονομικὰς καταβολὰς, τὸν ἰδικόν του χαρακτήρα, τὶς ἰδικὰς του συνήθειες καὶ ἰδιορρυθμίας καὶ γιατί ὄχι καὶ ἰδιοτροπίες!

Αὐτοὶ οἱ δύο ξένοι μέχρι τώρα ἄνθρωποι, μὲ τὴν ἔννοιαν ποῦ εἶπαμε ἀνωτέρω, καλοῦνται νὰ «συγκεράσουν τὶς πολλὰς καὶ διαφόρου φύσεως ἐτερότητες» καὶ νὰ ἐνωθοῦν μεταξὺ των εἰς ἓνα ἄνθρωπον!

Εἶναι μόλις ἀναγκαῖον νὰ τονισθῇ ὅτι διὰ τὴν «σταθῆ» τὸ νέον ζεῦγος, νὰ «συγκεράσῃ» τὶς πολλὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν δύο: Ἡλικίας, μορφώσεως, βιολογικῆς καὶ ψυχικῆς δομῆς, οἰκογενειακῶν καὶ κοινωνικῶν ἔξεων καὶ συνθηγιῶν, πνευματικῆς καλλιέργειας, ἰδεολογικῶν, βιοθεωριακῶν καὶ μεταφυσικῶν τοποθετήσεων, δηλαδή ἐπὶ βασικῶν ζητημάτων ζωῆς καὶ σκοπῶν τῆς,

* Ὁμιλία γενομένη τὸν Φεβρουάριον 2004 εἰς τοὺς νέους Ἐπιστήμονες τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων.

χρειάζεται οὐδὲν βασική προϋπόθεση ἢ πρό-
θμος ἀμφοτέρων ἀπόφαισις νὰ «ἐμβουν εἰς
τὸν ζυγὸν» τῆς κοινῆς ζωῆς! Νὰ θελήσουν
νὰ γίνουσι «σύζυγοι»!

Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι οὔτε αὐτονόητον,
ὡς κατὰ αὐτόματον, οὔτε καὶ εὐκόλον, ὡς κατὰ
ἄνευ προσπαθείας νὰ ἐπιτευχθῆ. Δὲν εἶναι
ὅπως π.χ. ἐνώνεις δύο καλώδια, πατᾶς κατό-
πιν τὸ κουμπὶ καὶ ἀμέσως ἀνάβει τὸ φῶς!
"Ὀχι. Χρειάζεται διεργασία, προσπάθεια καὶ
εὐλόγος χρόνος. Καὶ κατὰ βασικὸν καὶ οὐ-
σιῶδες: Πρόθεσις ἀγαθὴ! Ἐτοι ἐφθάσαμεν
εἰς τὸν πυρῆνα τοῦ θέματός μας. Σχέσεις
Προσωπικαὶ τῶν συζύγων. Καὶ πῶς αὐτὲς
ρυθμίζονται. Θὰ τις ἐξετάσουμε δὲ ὑπὸ τις
δύο ἀπόψεις: Τὴν Νομικὴν καὶ τὴν Ἠθικὴν.

*Α. -Προσωπικαὶ Σχέσεις τῶν συζύγων
ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως.*

Τὸ ἄρθρον 21 §1 τοῦ Σ. ἐπιτάσσει: «Ἡ
οἰκογένεια, ὡς θεμέλιος τῆς συντήρησης καὶ
προαγωγῆς τοῦ ἔθνους, καθὼς καὶ ὁ γά-
μος, ἡ μητρότητα καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία τε-
λοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους»⁴.

Ἐτοι, οἱ σχέσεις τῶν συζύγων ἀπὸ τὸν
γάμον ρυθμίζονται ἀπὸ τις διατάξεις ποὺ
περιέχονται εἰς τὰ κεφάλαια Δ' ὄν καὶ Ζ' ὄν
τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου τοῦ Α.Κ. καὶ
ἔχουν καταστρωθῆ εἰς τὰ ἄρθρα 1386 ἕως
1396, καὶ 1438 ἕως 1446 αὐτοῦ.

Εἰς τις διατάξεις αὐτὲς ὁ νομοθέτης ρυθ-
μίζει κυρίως ζητήματα ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ
τις ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις καὶ συμπεριφο-
ρὰς τῶν συζύγων, καθὼς καὶ μὲ τὸν θάνατον
τῆς γαμικῆς συμβιώσεως, δηλαδὴ τὸ διαζύ-
γιον, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν καὶ τὰ
πνευματικὰ βιώματα τῶν συζύγων.

Ἐτοι, οἱ διατάξεις τοῦ Δου κεφαλαίου,
ρυθμίζουν θέματα ποὺ ἔχουν νὰ κάνουν:

1ον. -Μὲ τὴν «συμβίωση», οὐδὲν σχέσιν
«συννοικήσεως ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην», κυ-
ρίως καὶ καθόλου μὲ τὴν «συμβίωσιν» ὑπὸ
τὴν ἔννοιαν τῆς «κοινωνίας ψυχῶν», τῆς
ἀμοιβαίας ψυχικῆς ἀλληλοπεριχωρήσεως,
ὅπως ἡ ἔννοια καὶ πραγματικότης αὐτῆς
νοεῖται εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς πνευματικῆς
ζωῆς, ὑπὸ χριστιανικὴν ἄποψιν⁵.

2ον. -Μὲ τὸ ἐπώνυμο τῶν συζύγων, ὁ νο-
μοθέτης τις σύγχρονες κοινωνικὰς ἀντιλή-
ψεις περὶ ἰσονομίας μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυ-
ναικός, μεταφέρει, καὶ εἰς τις γαμικὰς σχέ-
σεις καὶ καθιερώνει τὸ ἀμετάβλητον τοῦ
πατρικοῦ ἐπωνύμου τῆς συζύγου καὶ παρέ-
χει τὴν δυνατότητα, ὥστε εἰς τις κοινωνικὰς
σχέσεις τῶν νὰ χρησιμοποιῶνται ὁ καθεὺς
καὶ τὸ ἐπώνυμο τοῦ ἄλλου, ἐφ' ὅσον συμ-
φωνεῖ ὁ τελευταῖος⁶.

3ον. -Μὲ τὸ ζήτημα τῆς κοινῆς συμβο-
λῆς γιὰ τις οἰκογενειακὰς ἀνάγκες, ἀνάλο-
γα μὲ τις δυνάμεις τοῦ καθενὸς⁷.

4ον. -Μὲ τὸ ζήτημα τῆς διατροφῆς τοῦ
δικαιουμένου εἰς ταύτην συζύγου, ἐν περι-
πτώσει εὐλόγου διακοπῆς τῆς συμβιώσεως,
ἐκ μέρους τούτου⁸.

5ον. -Μὲ τὸ συναφὲς ζήτημα τῆς ρυθμί-
σεως τῆς χρήσεως τῆς οἰκογενειακῆς στέγης,
ἐν περιπτώσει διακοπῆς τῆς συμβιώσεως⁹.

6ον. -Μὲ τὸ θέμα τῆς κατανομῆς τῶν
κινητῶν πραγμάτων ποὺ ἠμπορεῖ νὰ παρα-
λάβῃ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς συζύγους, πάλιν
εἰς περιπτώσει διακοπῆς τῆς συμβιώσεως¹⁰.

Ἐπὶ τούτοις ἔτι δύο ἄλλα ἄρθρα εἰς τὸ
Δον τοῦτο Κεφάλαιον τοῦ Οἰκογενειακοῦ
Δικαίου τοῦ Α.Κ., ποὺ ἀναφέρονται σὲ ἀφη-
ρημένους γενικότητες.

Τὸ ἄρθρον 1396 Α. Κ., ποὺ καθορίζει
τὸ μέτρον τῆς εὐθύνης κάθε συζύγου, κατὰ
τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών των ἀπὸ
τὸν γάμον. Καὶ ὀρίζεται ἐκεῖ ὅτι μέρος εὐ-
θύνης εἶναι ἡ ἐπιμέλεια ποὺ δείχνει ὁ κάθε
σύζυγος εἰς τις προσωπικὰς του σχέσεις¹¹.
Καὶ τὸ ἄρθρον 1387 τοῦ Α.Κ., ποὺ ὀρίζει
ὅτι οἱ σύζυγοι ἀποφασίζουν ἀπὸ κοινοῦ γιὰ
κάθε θέμα τοῦ συζυγικοῦ βίου.

Περὶ τούτου θὰ γίνῃ ἐκτενέστερα λόγος
κατωτέρω¹².

Τέλος, μὲ τις διατάξεις τῶν ἄρθρων 1438
ἕως 1446 τοῦ Ζου κεφαλαίου Α.Κ. ρυθμι-
ζονται τὰ ζητήματα τοῦ θανάτου τοῦ γά-
μου καὶ τῆς «ληξιαρχικῆς» πράξεώς του! Γί-
νεται, λοιπόν, πρόδηλον ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω,
ὅτι ὁ νομοθέτης μὲ τις θεοπρεπῶς διατά-
ξεις εἰς τὸ Οἰκογενειακὸν Δίκαιον προσπα-

θεῖ νὰ ρυθμίση ζητήματα πού ἀφοροῦν εἰς τὶς ἐξωτερικὲς σχέσεις, ἐκδηλώσεις καὶ ἀνάγκες τοῦ συζυγικοῦ βίου.

Δὲν ἐγγίζουσι οἱ διατάξεις τοῦ Α.Κ. τὸν ψυχικὸν βίον τῶν συζύγων!

Ἐλέχθη προηγουμένως ὅτι ὁ νομοθέτης προσπαθεῖ νὰ ρυθμίση τὰ θέματα αὐτά. Ὑπογραμμίζω τὸ ρῆμα *προσπαθεῖ* ἐπιτηδες, διότι θέλω νὰ τονίσω ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν ζητημάτων ἡ ρύθμισις γίνεται τόσον ἀτελής ἀπὸ τὸν νομοθέτην, ὥστε ἐξ ἀπόψεως ἀποτελέσματος εἶναι σὰν νὰ μὴ γίνεται καμία οὐσιαστικὴ προσφορὰ καὶ βοήθεια πρὸς τοὺς νέους συζύγους! Καὶ ἐξηγοῦμαι:

Λέγει τὸ ἄρθρον 1387 Α.Κ. «Οἱ σύζυγοι ἀποφασίζουσι ἀπὸ κοινοῦ γιὰ κάθε θέμα τοῦ συζυγικοῦ βίου». Ἡ διάταξις αὕτη ἐθεωρήθη κατάκτησις! Διότι ἀντικατέστησε τὴν παλαιὰν διατύπωσιν τοῦ ἄρθρου 1387 τοῦ Α.Κ. (1946), πού ἔλεγε: «Ὁ ἀνὴρ εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας καὶ ἀποφασίζει περὶ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν συζυγικὸν βίον, ἐνόσω ἢ ἀπόφασις αὐτοῦ δὲν παρίσταται ὡς «κατάχρησις δικαιώματος». Καὶ ὅτι μὲν ἡ νέα διάταξις ἐξηφάνισε τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ ἀνδρός, πού ἦτο ἀφόρητος, ὅταν μάλιστα ὁ ἀνδρὸς δὲν ἦτο ἀνθρωπος ἀλλὰ ὑπάνθρωπος - κτήνος, κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ ἀρνηθῆ. Καὶ ἐὰν σκοπὸς καὶ στόχος τοῦ νομοθέτου ἦτο μὲ τὴν νέαν ρύθμισιν νὰ ἐξαφανίσῃ αὐτὴν τὴν ἐν δυνάμει αὐθαιρεσίαν τοῦ ἀνδρός, ἡ νέα ρύθμισις ἦτο ἐπιτυχεστάτη. Ὅμως λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ρυθμίσεως κάθε ζητήματος τοῦ συζυγικοῦ βίου δὲν ἔδωσε! Λέγει, ἡ νέα διάταξις:

«Οἱ σύζυγοι ἀποφασίζουσι ἀπὸ κοινοῦ γιὰ κάθε θέμα τοῦ συζυγικοῦ βίου». Ὡραῖα! Ἀπὸ κοινοῦ σημαίνει διὰ κοινῆς συμφωνίας. Τί θὰ γίνῃ ὅμως ὅταν δὲν *ὑπάρχῃ* κοινὴ συμφωνία, ἀλλὰ... *διαφωνία*; Ὁ νομοθέτης δίνει τὴν «ἐντολήν» τῆς «κοινῆς συμφωνίας», ἀλλὰ δὲν ἤμπορεῖ νὰ *ἐφοδιάσῃ* τοὺς *συζύγους* μὲ αὐτὴν τὴν ἔλπιν, πού θὰ τοὺς χαρίσῃ τὴν ὁμορφίαν τῆς «αὐτῆς γνώμης»!

Δὲν *ὑπάρχει* τρόπος ὁ νομοθέτης νὰ ἐπιηρεάσῃ καὶ πολὺ περισσότερον νὰ ρυθμίση

τὴν ψυχολογίαν καὶ ἐσωτερικὴν ζωὴν τῶν συζύγων.

Ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ, ἡ ἀγαθὴ ἢ κακὴ προαίρεσις, ἡ διάθεσις διὰ συνεργασίαν ἢ ἡ ἐριστικότης, τὸ πνεῦμα κατανοήσεως ἢ ἡ πείσμων ἰσχυρογνωμοσύνη, ἡ προθυμία διὰ θυοῖες χάριν τοῦ κοινοῦ καλοῦ ἢ ἡ ἐγωῖστικὴ ἰκανοποίησις καὶ ὁ φιλοτομαρισμός, ὅλες αὐτὲς οἱ ἐσωτερικὲς ψυχικὲς καταστάσεις ἔχουσι πεδῖον κατεργασίας *τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μόνον ἀπὸ αὐτὴν ἐπιηρεάζονται.*

Ὁ νομοθέτης δὲν ἐπεμβαίνει ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πνευματικὴν κοινωνίαν, διὰ τὶς ψυχικὲς καὶ ψυχολογικὲς καταστάσεις τῶν συζύγων.

Ἐὰν ζοῦν ἐν ἀγάπῃ ἢ μὲ συγκρούσεις. Ἐὰν ὁμονοοῦν ἢ διχογνωμοῦν. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἀρμονία εἰς τὶς σχέσεις των καὶ προάγονται πνευματικῶς καὶ κοινωνικῶς. Ἡ ἀντιθέτως ἡ καθημερινὴ ζωὴ των στιγματίζεται ἀπὸ ἀντιθέσεις καὶ ἐριδες, πού φθείρουσι καὶ ὀδηγοῦσι εἰς τὴν καταστροφὴν. Ἐὰν τιμοῦν τὴν συζυγικὴν πίστιν ἢ ποδοπατοῦν ἀυστόλως τὸν ὄρκον των. Ἐὰν γενικῶς ἐπιθυμοῦν τὴν πραγμάτων των κοινῶν ὑψηλῶν στόχων καὶ ἰδανικῶν καὶ ἀγωνίζονται ὁμοψύχως διὰ τὴν πραγμάτων των ἢ ἀντιθέτως συμπεριφέρονται σάν... «φτηνοὶ ἐρασιτέχνες» μᾶς ἀχαρῆς ζωῆς. **Ὅλα** αὐτὰ καὶ μύρια ἄλλα θέματα τῆς συζυγικῆς ζωῆς ἀφήνουσι ἀδιάφορον τὸν νομοθέτην! Ὁ νομοθέτης ἔχει θεομοθετήσει τὴν ἐπέμβασιν τῶν δικαστηρίων μόνον ὅταν κληθοῦν. Καὶ καλοῦνται μόνον διὰ νὰ προστατεῦον τυχὸν προσβαλλόμενον δικαίωμα! Ἀλλὰ καὶ τότε ἡ ἐπέμβασις γίνεται διὰ νὰ ἐπιβληθοῦν οἱ δέουσαι καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπόμενες κυρώσεις κατὰ τοῦ προσβολέως τοῦ ἀνθρωπίνου δικαιώματος. Τὸ ἀρχικὸν ἐρώτημα περιμένει ἀκόμη τὴν ἀπάντησιν: Τί θὰ γίνῃ, λοιπόν, ὅταν οἱ σύζυγοι ἀντὶ νὰ ἀποφασίσουν «ἀπὸ κοινοῦ» γιὰ κάθε θέμα τοῦ συζυγικοῦ βίου, ὅπως διαγορεύει τὸ ἄρθρον 1387 Α.Κ., αὐτοὶ διαφωνοῦν; Ἐπὶ ἐνὸς τέτοιου ἐρωτήματος ὁ Α.Κ. δὲν δίδει ἀπάντησιν!

“Όμως από τὸ ὅλον πνεῦμα τῶν σχετικῶν διατάξεων συνάγεται ὅτι τὴν διαφωνίαν θὰ λύση... τὸ δικαστήριον! Θὰ πῆ κανεὶς ὅτι διαφωνίες μεταξύ δύο ἀνθρώπων, ὅταν μάλιστα κυριαρχοῦνται ἀπὸ τὰ «δικό μου» καὶ «δικό σου», δηλαδή τὸν ἐγωϊσμόν καὶ τὴν ιδιοτέλειαν θὰ εἶναι τόσες ὅσα καὶ τὰ ζητήματα. Ὡστε, λοιπόν, τὴν «ἀπάντησιν» στὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ θὰ τὴν δώση τὸ... δικαστήριον!

«Σὲ ποιὸ σχολεῖο θὰ πάη τὸ παιδί; Θὰ μᾶς πῆ τὸ δικαστήριον!

«Θὰ ἐπισκεφθοῦμε τοὺς φίλους ἢ θὰ πᾶμε θέατρον; Θὰ μᾶς πῆ τὸ δικαστήριον!

«Θὰ ἐνοικιάσουμε τοῦτο τὸ σπίτι ἢ ἐκεῖνο; Θὰ μᾶς πῆ τὸ δικαστήριον!

«Νὰ πᾶμε ἐφέτος ἐξοχὴ ἢ ὄχι; Θὰ μᾶς πῆ τὸ δικαστήριον!

«Νὰ πάρουμε αὐτὴν τὴν ὑπρέτριαν ἢ ἐκεῖνην; Θὰ μᾶς πῆ τὸ δικαστήριον!

«Τί θὰ φᾶμε σήμερα, μπριὰμ ἢ φασολάκια; Θὰ μᾶς πῆ τὸ δικαστήριον!

“Ὅλα αὐτὰ καὶ μύρια ἄλλα ζητήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ συζυγικὸ ζευγάρι θὰ... τὰ ἀποφασίσῃ τὸ δικαστήριον, ἐὰν οἱ σύζυγοι δὲν συμφωνοῦν μεταξύ των.

Φαντάζεται κανεὶς τί εἶδους οἰκογενειακῆ ζωῆ - συμβίωσης θὰ ὑπάρχη ὕστερα ἀπὸ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς εἰς τὸ δικαστήριον. Καὶ ἂν ὑπάρχουν παιδάκια; Σᾶς μεταφέρω μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα ἀπὸ τὴν ἀπειρες τῆς καθημερινῆς πραγματικότητος, ὅχι βέβαια ἀπὸ τὴν ἀκράειαν ποὺ ὑπάρχουν, ἀλλὰ χαρακτηριστικὴν, παρμένη ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἀκτίνες»^{12α}.

«Τὸ μικρὸ παιδάκι ἔκοψε στὸν κῆπο ἕνα λουλούδι καὶ χαρούμενο τρέχει νὰ τὸ προσφέρει στὴν μανούλα του. Θέλει νὰ τὴν κἀνη συμμετοχὸ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας του. Ἄλλὰ καθὼς μπαίνει στὸ δωμάτιο ποὺ εἶναι ἡ μανούλα, τοῦ κόβεται ἡ φόρα, μαζί καὶ ἡ πνοή του. Τὸ χαμόγελο σβῆνει ἀπὸ τὰ χεῖλάκια του. Τὰ παιδικὰ ματάκια σκοτεινιάζουν καὶ τὸ χαρούμενο πρὶν προσωπάκι του μαραίνεται! Γιατί; Ἡ μαμμὰ κλαίει, πάλι. Ἐκλαιγε καὶ χθές. Πολλὲς φορὲς τὴν

ἔχει δεῖ νὰ κλαίη... Ὅμως γιατί; Ἀμέσως, ἀντιλαμβάνεται ὅλη τὴν κατάστασι: *Ὁ μπαμπὰς καὶ ἡ μαμμὰ δὲν εἶναι ἀγαπημένοι! Πόσο πληγώνεται ἡ μικρὴ καρδιά του...* Ἡ μικρὴ αὐτὴ ὑπαρξὶς τραυματίζεται καὶ τὸ τραῦμα εἶναι βαθὺ καὶ μεγάλο. Τραῦμα πολλὰς φορὲς ὄχι μόνον ψυχικὸ ἀλλὰ καὶ σωματικὸ, διότι ἡ κατάστασις αὐτὴ εἶναι φυσικὸ νὰ ἐπηρεάζῃ καὶ αὐτὴν τὴν σωματικὴν ὑγεία τοῦ μικροῦ παιδιοῦ».

Τέτοια καὶ παρόμοια ὅσα ἄλλα περιστατικὰ δείχνουν τὴν μεγάλη καταστροφὴ ποὺ γίνεται ὄχι μόνον εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν συζύγων, ἀλλὰ καὶ κυρίως τῶν ἀθῶων μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἀπὸ τὴν πολυθρύλητη «διαφωνία χαρακτηρισμῶν»...

Καὶ ἐρωτᾶται: *Πῶς ἤμπορεῖ νὰ τὰ προλάβῃ ὁ νόμος; Πῶς νὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ δικαστήριον; Πῶς θὰ «κἀνη» ὁ νομοθέτης, ὥστε «ὁ μπαμπὰς καὶ ἡ μαμμὰ νὰ εἶναι... ἀγαπημένοι»;* Τότε: Τί ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ; Μά, τίποτε ἀπολύτως! Καὶ τοῦτο, διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον, ὅτι ὁ νομοθέτης, καὶ τὸ δικαστήριον δὲν ἤμπορεῖ νὰ *ἐμπνεύσῃ!* Ἤμπορεῖ μόνον νὰ ἐπιτάσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ κυρώσεις, εἰς τὸν προσβαλόντα τὸ ἀνθρώπινον δικαίωμα, ὅπως ἐλέγχθη ἀνωτέρω.

Τῶν ὁποίων κυρώσεων ἡ βαρύτερα εἶναι τό... διαζύγιον! Ἐκείνο τὸ ὁποῖον διὰ μιάν ὑγιαίνουσαν κοινωνίαν εἶναι τὸ ἀπευκταῖον! Διότι εἶναι ἡ καταστροφὴ!

Ἐπειδὴ δὲ ὁ νομοθέτης ἐνόησεν ὅτι τίποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ κἀνη διὰ νὰ σώσῃ τὸν γάμον, ἔφθασεν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον νὰ ἀνοίξῃ διάπλατα τὸν δρόμον πρὸς τὸν γκρεμόν, πρὸς τὴν καταστροφὴν, ἀκούοντας τὴν φωνὴν τῶν... «ἀλυτρώτων»^{13!} Ὁ νεώτερος νομοθέτης ἔφθασεν εἰς τὸ κατάντημα -ἐναντίον τῆς Συνταγματικῆς ἐπιταγῆς «*ὅτι ὁ γάμος καὶ ἡ οἰκογένεια, ὡς θεμέλιον τῆς συντήρησης καὶ προαγωγῆς τοῦ ἔθνους τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους*», - νὰ κατεβάσῃ τὸν ἱερὸν θεομὸν τοῦ γάμου, εἰς τὸ ἐπίπεδον μιᾶς... ἐνοχικῆς συμβάσεως!

«Ἐφρόντισε» νὰ τὸν ἀποφιλώσῃ ἀπὸ κάθε ἱερότητα! Καὶ ἀπὸ θεομὸν ποῦ ἦτο ἄξιος

σεβασμού επί αιῶνες τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, τὸν μετέβαλε εἰς μίαν ἀπλήν νομικὴν σχέσιν, ἀξίας κατωτέρας καὶ μᾶς συμβάσεως μοθώσεως κατοικίας! Ἔτσι, μὲ τὸ ἄρθρον 1441 τοῦ Α.Κ. (ὅπως αὐτὸ ἐτροποποιήθη καὶ τελικῶς διευτυπώθη μὲ τὸν ν. 1329/1983) θεσμοθετεῖ: «Ὅταν οἱ σύζυγοι συμφωνοῦν γιὰ τὸ διαζύγιο, μποροῦν νὰ τὸ ζητήσουν μὲ κοινὴ αἴτησή τους, ποὺ δικάζεται κατὰ τὴν διαδικασία τῆς ἐκούσιας δικαιοδοσίας (συναινετικὸ διαζύγιο)». Καὶ διὰ νὰ μὴν ἔχη «ἐνοχῆς» καταστρώνει τὴν παράγραφον τρία τοῦ ἄρθρου τούτου, κατὰ τὴν ὁποίαν «Ἄν ὑπάρχουν ἀνήλικα τέκνα, γιὰ νὰ ἐκδοθεῖ συναινετικὸ διαζύγιο πρέπει νὰ προσκομίζεται ἔγγραφη συμφωνία τῶν συζύγων, ποὺ νὰ ρυθμίζει τὴν ἐπιμέλεια τῶν τέκνων καὶ τὴν ἐπικοινωνία μὲ αὐτά»¹⁴. Τοιοῦτοτρόπως τελειώνει ἡ «ἀποστολὴ» τοῦ νομοθέτου καὶ τοῦ δικαστηρίου, διὰ τὴν «ρῦθμιοι κάθε θέματος τοῦ συζυγικοῦ βίου», ἐπὶ τοῦ ὁποίου διαφωνοῦν οἱ σύζυγοι!! Τὸ «τί» θὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὴν τὴν «διάσπασιν» δὲν ἐνδιαφέρει τὸν νόμον! Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ νομοθέτου καὶ τοῦ δικαστοῦ θὰ «ἀνανεωθῇ»... ἐὰν σημειωθῇ παράβασις τῆς τοῦ νόμου! Καθὼς ὅμως τελειώνει ἡ ἀποστολὴ τοῦ νομοθέτου καὶ τοῦ δικαστηρίου, ἔχουν ἀνοίξει οἱ ἄσκοι τοῦ Αἰόλου (διὰ τοὺς συζύγους κυρίως καὶ διὰ τὰ παιδιά ὅταν ὑπάρχουν, γιὰτὶ ὄχι καὶ διὰ τὶς πατρικῆς οἰκογένειες) καθὼς ξεληθοῦν πάρα πολλὰ προβλήματα, ἀναστατώσεις, ἀντιπάθειες καὶ συγκρούσεις... κοινωνικῆς καὶ δικαστικῆς, μὲ φοβερῆς πολλὰκις συνέπειες! Διότι ὀρθῶς καὶ ἐγκύρως ἔχει λεχθῆ, ὅτι τὸ διαζύγιον ἐνῶ δὲν λύνει κανένα πρόβλημα, ἐν τούτοις δημιουργεῖ πολλὰ καὶ προξενεῖ πληγῆς ἀνεπούλωτες εἰς τὴν ζωὴν πολλῶν ἀνθρώπων¹⁵. Ὅμως τὸ θέμα μας δὲν εἶναι τὸ διαζύγιον καὶ οἱ συνέπειές του. Εἶναι οἱ προσωπικῆς σχέσεις τῶν συζύγων, ἐξ ἀπόψεως νομικῆς καὶ ἠθικῆς. Θὰ προχωρήσουμε, λοιπόν, εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θεματός μας, ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἠθικῆς. Καὶ ὅταν λέγωμεν ἠθικῆς, ἐννοοῦμεν τῆς, συμφώνου πρὸς τὴν Εὐαγγελικὴν Διδασκαλίαν, ἠθικῆς.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. - «Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ», Τόμ. Α' σελ. 40 καὶ 94, 99.
2. - Ἴδε ΕΠΕ 10, ΜΓ 57, Β. Χαράνη, «Παιδαγωγικὴ Ἀνθρωπολογία Χρυσοστόμου, Τόμ. Γ' σελ. 546.
3. - Ἀστικὸς Κώδιξ (Α.Κ.) ἄρθρο 1356.
4. - Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος (Ἀναθεωρηθὲν τὸ 2001) ἄρθρον 21 § 1. Καὶ οὐδ' ἄλλες διατάξεις τοῦ Σ. ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης ὑπαγορεύει τὴν προστασίαν τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας. Ἴδε π.χ. τὰ ἄρθρα 21 § 2, 3, 4, ἄρθρο 9, καὶ 4 § 2.
5. - Α.Κ. ἄρθρον 1386.
6. - Α.Κ. ἄρθρον 1388.
7. - Α.Κ. ἄρθρα 1389 - 1390.
8. - Α.Κ. ἄρθρον 1391.
9. - Α.Κ. ἄρθρον 1393.
10. - Α.Κ. ἄρθρον 1394.
11. - Τὸ ἄρθρον 1396 τοῦ ἰσχύοντος Α. Κ. ἀποδίδει εἰς τὴν «δημοτικὴν» τὸ κείμενον τοῦ ἄρθρου 1390 τοῦ Α.Κ. (1946) ποὺ ὥριζεν ὡς «μέτρον εὐθύνης» τῶν συζύγων, ἐν περιπτώσει μὴ ἐκπληρώσεως τῶν ἀμοιβαίων ἐκ τοῦ γάμου ὑποχρεώσεων αὐτῶν «τὴν ἐν τοῖς ἰδίους ἐπιμέλειαν». Πρόκειται διὰ τὴν περιφραστικὴν *diligentiam quam in suis*, τὴν ἐπιμέλειαν ποὺ δεικνύει εἰς τὶς ἰδικές του (προσωπικῆς) ὑποθέσεις.
12. - Διὰ νὰ κάμῃ ἀκόμη πιὸ σαφῆ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ προστατεύσῃ τὰ ἀτομικὰ (προσωπικὰ) δικαιώματα ἐκατέρου τῶν συζύγων, προσθέτει δευτέραν παράγραφον εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἔχουσαν ὡς ἐξῆς: «Ἡ ρύθμιση ἀπὸ τοὺς συζύγους τοῦ κοινού τους βίου πρέπει νὰ μὴ ἐμποδίζει τὴν επαγγελματικὴν καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ δραστηριότητα τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ μὴ παραβιάζει τὴ σφαῖρα τῆς προσωπικότητάς του».
- 12α. - «Ἀκτίνες» Τόμ. 1952 σελ. 164.
13. - Πρόκειται διὰ τὸν, γνωστὸν εἰς τοὺς παλαιότερους, «σύλλογον τῶν ἐν διαστάσει» τελούντων, ἐξ ἰδίας αὐτῶν ὑπαιτιότητος συζύγων (ἀνδρῶν κυρίως) καὶ μὴ δυναμένων νὰ ἐπιτύχουν διαζύγιον, ἀπὸ τῆς δεκαετίας τοῦ 1950 μέχρι τοῦ 1983 δράσαντα. Οὗτοι ἀγωνιζόμενοι διὰ τὴν ἐπιψηφίαν νόμου ποὺ νὰ καθιερώσῃ τὸ διαζύγιον καὶ λόγῳ «ἀντικειμενικοῦ κλονισμοῦ» τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως, τελικῶς ἐπέτυχαν τὴν θεομοθέτησιν τοῦ Ν. 1329/1983.
14. - Εἰς τὴν ἰδίαν αὐτὴν παράγραφον ἔχει προστεθῆ τελευταῖον ἐδάφιο, συμφώνως πρὸς τὸ ὅποιον ἡ συμφωνία αὐτὴ ἐπικυρώνεται ἀπὸ τὸ δικαστήριον καὶ ἰσχύει ὡσπου νὰ ἐκδοθῇ ἀπόφασις γιὰ τὸ θέμα αὐτό, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 1513 Α.Κ., ὅπου ρυθμίζονται τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν γονικὴν μέριμναν τῶν παιδιῶν, ἐν περιπτώσει ἀκυρώσεως τοῦ γάμου ἢ ἐκδόσεως ἀποφάσεως διαζυγίου.
15. - Περιοδικὸν «Ἀκτίνες» (1953) σελ. 488ἐπ.

ΦΙΛΟΛΑΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Δικηγόρος

ΑΠΡΟΟΠΤΑ ΜΕΘΕΟΡΤΙΑ

Συνήθως, μετά τις έορτές τών Χριστουγέννων και τής Πρωτοχρονιάς, επιστρέφουμε στην καθημερινότητα. Άλλοτε άμεσα, σαν να βιαζόμαστε να ξαναβρούμε τo συνθησιμένο μας πρόγραμμα. Άλλοτε με κάποια καθυστέρηση, σαν να αισθανόμαστε τήν ανάγκη να μείνωμε λίγο περισσότερο στο έορταστικό κλίμα αυτών τών ήμερών.

Έφέτος όμως τὰ πράγματα άλλαξαν. Ήδη, τήν επομένη τῶ Χριστουγέννων, ένας φοβερός σεισμός έτάραξε τή γῆ. Έκδηλώθηκε στη νοτιοανατολική Άσία, συνεκλόνησε όμως ολόκληρο τόν κόσμο. Ένα γεγονός που όμοιό του δεν είχαμε ξαναζήσει. Δεν ήταν μόνο τὰ πρωτοφανή έννέα ρίχτερ που χτύπησαν χώρες που οί άνθρωποι τīs έχαρακτήριζαν τουριστικό παράδεισο. Ήταν και τὰ τεράστια παλιρροϊκά κύματα που έπακολούθησαν και έσάρωσαν κυριολεκτικά ό,τι απέμεινε από τόν φονικό σεισμό.

Οί δημοσιογράφοι μίλησαν για βιβλική καταστροφή. Δυστυχώς, πολλές φορές χρησιμοποιούμε θρησκευτικούς όρους, χωρίς να κατανοούμε τo νόημά τους, λόγω έλλειψης θρησκευτικής παιδείας. Έτσι ο θεϊκός λόγος καταντᾶ γράμμα κενό.

Άς επανέλθωμε όμως στο θέμα μας. Γκρεμίστηκαν σπίτια. Ξερριζώθηκαν δέντρα. Πνίγηκαν άνθρωποι. Οί παραλίες γέμισαν με ψάρια. Είδαμε γονεϊς να κρατούν στην άγκαλιά τὰ νεκρά παιδιά τους, βουβοί στον μεγάλο πόνο τους. Και άλλους που δεν είχαν καν τήν παρηγοριά να δώσουν τo τελευταίο φιλή του άποχαιρετισμού και τo τελευταίο χάδι στα παιδικά κορμάκια, γιατί χάθηκαν στην φουρτουνιασμένη θάλασσα, χωρίς έλπίδα να βρεθούν.

Οί αριθμοί τών νεκρών όλο και ανέβαιναν, για να φθάσουν σε άπίθανα ύψη. Και στη συνέχεια, για να συμπληρωθῆ ή εικόνα τής φρίκης, προβάλλει τo φάσμα τής πεί-

νας, τής γύμνιας, τής έλλειψης στέγης για μυριάδες ανθρώπους που τὰ έχασαν όλα, τής άπειλῆς επιδημιών.

Ευτυχώς, τo σκηνικό αυτό τής φρίκης όμορφαίνει ή χριστιανική αγάπη. Ή Έκκλησία και τὰ χριστιανικά σωματεία ώργάνωσαν έράνους. Δημοπρατήθηκαν διάφορα αντικείμενα που απέφεραν σημαντικά ποσά. Μάλιστα, κάποιοι που αγόρασε μερικά από αυτά, τὰ έδωσε πίσω για να ξαναδημοπρατηθούν. Άνοιχτηκαν λογαριασμοί σε τράπεζες και ο κόσμος έτρεξε να προσφέρη τόν όβολό του. Και ενώ είμαστε μιᾶ μικρή χώρα, προσφέραμε πολλά και εξακολουθούμε να προσφέρωμε.

Το «κλαίειν μετά κλαίωντων» είναι έντολή Θεού. Ή προτροπή του Άποστόλου Παύλου *«μανθανέτωσαν οί ήμέτεροι καλών έργων προΐστασθαι»*, άποτελεί ύψιστον χριστιανικόν καθῆκον. Και τὰ δύο αυτά είναι φυσικές εκδηλώσεις τής αγάπης, ή όποια είναι μείζων πασών τών άρετών. Γι αυτό και δεν τελειώνει τo χρέος μας με έναν έρανο. Ή σκέψη μας δεν πρέπει να φεύγη από τήν συμφορά που βρήκε αυτούς τούς λαούς, ούτε στιγμή. Να ντύσουμε τo γυμνό παιδί. Να θρέψουμε τo πεινασμένο. Να στείλωμε σκεπάσματα για να ζεσάνουμε τὰ όνειρά τους. Δεν είναι ή αγάπη μεμονωμένες πράξεις και δεν εξαπλεϊται με αυτές. Είναι τρόπος ζωῆς. *«Ή αγάπη ούδέποτε έκπίπτει»*.

Ό μεθεόρτιος σχολιασμός τών έφετεινών έορτών ήταν θλιβερός. Ήταν όμως χρήσιμος. Μου έρχεται στο νοῦ ο στίχος του Σολωμού, που φαντάζει επίκαιρος: «Το χάσμα που άνοιξε ο σεισμός κι' ευθύς εγιόμισε άνθη». Και ή αγάπη μπορεί να κλείσει όλα τὰ χάσματα που άνοίγουν οί σεισμοί. Και να γεμίσουν άνθη οί καρδιές τών ανθρώπων.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

Μιά θετική εικόνα, την οποία δίνουν οι λαοί στις ημέρες μας, και μεταξύ αυτών και ό έλληνικός, είναι οι εκδηλώσεις προσφορᾶς ύλικῆς βοήθειας πρὸς τοὺς δοκιμασθέντες ἀπὸ τοὺς προσφάτους ισχυροὺς σεισμοὺς στὴν νοτιοανατολικὴ Ἀσία καὶ τὸν Ἰνδικὸ Ὠκεανὸ λαοὺς. Τὸ γεγονός αὐτὸ θυμίζει τοὺς στίχους τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ: «Τὸ χάσμα ποὺ ἀνοίξε ὁ σεισμός καὶ εὐθὺς ἐγέμισε ἄνθη».

Τὰ ἄνθη αὐτὰ τῆς ἀλληλεγγύης, τὰ ὁποῖα μεταφράζονται σὲ ὑλικὴ προσφορὰ τῶν συνανθρώπων, τῶν ἐγγύς καὶ τῶν μακρὰν, μαρτυροῦν ὅτι ὑπάρχει ζωντανὸ σὲ μεγάλα τμήματα τῶν ἀνθρώπινων κοινωνιῶν τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης, τῆς πρώτης ἐκείνης ἀρετῆς τὴν ὁποῖα ἐδίδαξε ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἐπίγεια Θεία Παρουσία Του. Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἐκτιμῆσει κανεὶς τὰ οἰκονομικὰ μεγέθη τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν ἐπανάρθωση τῶν ὑλικῶν ζημιῶν στὶς πληγείσες περιοχὲς μὲ τὰ ποσὰ ἐκεῖνα ποὺ συλλέγονται μὲ τὴν ἀνιδιοτελεῆ προσφορὰ τῶν πολιτῶν τῶν ξένων χωρῶν, ἐὰν εἶναι ἐπαρκῆ ἢ ὄχι. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει τὴν ἀξία του εἶναι, ὅτι τὸ εὐαγγελικὸ μῆνυμα τῆς ἀγάπης τὸ ὁποῖο ἀκούσθηκε πρὶν εἰκοσι αἰῶνες δίνει καὶ σήμερα πλουσίους τοὺς καρπούς του σὲ μιὰ «μεταχριστιανικὴ Εὐρώπη». Πράγμα ποὺ ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ γενεαλογία τῆς ἀρετῆς ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὴν θεία διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ

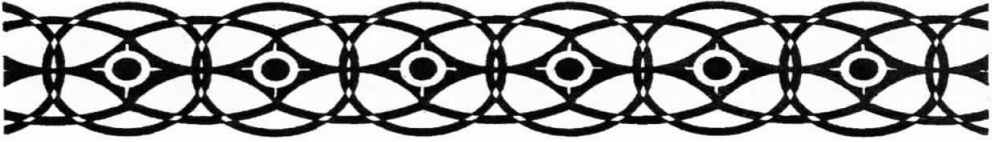
Τὰ σπάνια ἂν ὄχι πρωτοφανῆ καιρικὰ καὶ σεισμικὰ φαινόμενα -ὅπως ἐκεῖνο τοῦ λεγόμενου τσουνάμι- τὰ ὁποῖα συγκλονίζουν κατ' αὐτὰς τὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες ἀποδίδονται ἐν πολλοῖς κατὰ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονες σὲ περιβαλλοντικὰ αἴτια. Συγκεκριμένα ἡ τῆξις τῶν πάγων ἐξ αἰτίας τοῦ φαινομένου τοῦ θερμοκηπίου λέγεται ὅτι εἶναι μία αἰτία τῶν φαινομένων αὐτῶν. Βέβαια ἡ φύση εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς βουδῆ καὶ δὲν δίνει μόνη τῆς ἐρμηνεία γιὰ ὅσα συμβαίνουν σὲ αὐτῆ. Ἀρκοῦμεθα λοιπὸν στὶς ὑποθέσεις τῶν ἐπιστημόνων γιὰ νὰ σχολιάσουμε τὴν ἀνθρώπινη δραστηριότητα.

Οἱ ἀποφάσεις τῶν διεθνῶν συνεδρίων ὅπως ἐκείνων τοῦ Κυότο καὶ τοῦ Ρίο Ἰανέϊρο γιὰ περιστολὴ καὶ ἐφαρμογὴ μεθόδων γιὰ αὐτὴν κυρίως στὴν βιομηχανικὴ παραγωγή -ἢ ὁποῖα θεωρεῖται καὶ ἡ κυρία ὑπεύθυνος γιὰ τὴν πρόκληση τῶν δυσμενῶν αὐτῶν ἐπιδράσεων- μὲ μεγάλη ἀπροθυμία γίνεται δεκτῆ, κυρίως ἀπὸ τὶς μεγάλες βιομηχανικὰ χώρες. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι οἱ οικονομικὲς ἐπιπτώσεις ἀπὸ μιὰ τέτοια κίνηση.

Εἶναι προφανὲς ὅτι οἱ ἀνθρώπινες κοινωνίες καὶ ἡ ἡγεσία αὐτῶν εὐρίσκονται πρὸ ἑνὸς σοβαροῦ καὶ γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία διλήμματος. Σημαντικὴ περικοπὴ στὴν βιομηχανικὴ δραστηριότητα ποὺ ἐνδεχομένως νὰ ὀδηγήσει σὲ οἰκονομικὴ ὑφεση καὶ διεθνὴ κρίση ἢ βαθμιαία ὑποβάθμιση τοῦ γήϊνου οἰκοσυστήματος. Ὁ χρόνος θὰ δείξει ποῖα θὰ εἶναι ἡ τελικὴ ἐπιλογή.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Στην αρχή του νέου χρόνου, στις 3 και 4 Ιανουαρίου, παρακολούθησαμε το 30^ο Παιδαγωγικό Συνέδριο της Χριστιανικής Ένώσεως Εκπαιδευτικών Λειτουργών (ΧΕΕΛ), που διεξήχθη στη μεγάλη αίθουσα του Συλλόγου «Απόστολος Παῦλος» Καρύτση 14. Τὴν ἑναρκτήρια Συνεδρία ἐτίμησε μὲ τὴν παρουσία του καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. κ. Χριστόδουλος, ὁ ὁποῖος μάλιστα μίλησε πάνω στὸ θέμα τοῦ Συνεδρίου ποὺ ἦταν: «Διαστάσεις τῆς Συμβουλευτικῆς Παρέμβασης στὸ Σχολεῖο». Ἡ ὁμιλία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἦταν ἐξαιρετικὴ καὶ περιελάμβανε ὅλες τὶς ἀπόψεις τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἐπεξηγώντας τὸ πῶς ἡ Ἐκκλησία ἐφαρμόζει μὲ τὸν ὄρο «νουθεσία», στὴν πράξη, τὴ συμβουλευτικὴ. Στὴ συνέχεια, οἱ εισηγήσεις ποὺ παρουσιάσθηκαν, ἦσαν ἐμπεριστατωμένες, τεκμηριωμένες μὲ παραδείγματα καὶ γνώμες ξένων ἐιδικῶν, ἔτσι ὥστε, ὅσοι παρακολούθησαν τὸ Συνέδριο αὐτό, πλούτισαν τὶς γνώσεις των πάνω σὲ ἓνα θέμα σημαντικό τῆς ἐκπαιδευτικῆς διαδικασίας, τὸ ὁποῖο στὴ χώρα μας ἀκόμη βρῖσκεται σὲ νηπιακὴ κατάσταση.

Τὰ θέματα αὐτά, δὲν ἐνδιαφέρουν μόνον τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς τῆς πρωτοβάθμιας καὶ δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τῆς τριτοβάθμιας, ὅπως διαπιστώθηκε ἀπὸ τὸν γράφοντα, ὁ ὁποῖος σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις ἀντιμετώπισε προβλήματα μὲ τοὺς φοιτητές, ἰδίως τῶν πρώτων ἐξαμήνων καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα μία σωστὴ ἐφαρμογὴ τῆς πρακτικῆς συμβουλευτικῆς, ἀναμφιδόλως, ἔδινε τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα.

- Μὲ τὴν ἑναρξη τοῦ νέου χρόνου, ἄρχισε ἡ προετοιμασία γιὰ τὸν «ἐθνικὸ διάλογο» γιὰ τὴν παιδεία. Ὅλοι περμμένουμε νὰ γνῆι κάτι σημαντικό ἀπὸ αὐτὸν τὸν διάλογο. Κάτι ποὺ θὰ ἀναμορφώσει τὴν παιδεία τῆς χώρας μας σὲ σύγχρονα δεδομένα ὥστε ἡ μιζέρια καὶ ἡ ὑποτονικότητα ποὺ τὴ διακρίνει σήμερα, νὰ εἶναι παρελθόν.

Ὡς πρὸς τὴν τριτοβάθμια ἐκπαίδευση, ἐλπίζουμε οἱ ἀλλαγές ποὺ θὰ προταθοῦν καὶ θὰ γίνουν ἀποδεκτές, νὰ εἶναι οὐσιαστικὲς καὶ νὰ λειτουργήσουν πρὸς τὴν κατεύθυνση ἀναβάθμισης τῶν σπουδῶν καὶ τῆς παρεχόμενης ἐπιστημονικῆς γνώσης. Πολλὰ πρέπει νὰ γίνουν ὥστε τὰ Πανεπιστήμιά μας νὰ συμπορευθοῦν μὲ τὰ ἄλλα Πανεπιστήμια τῶν χωρῶν τῆς Ε.Ε., πρὸς τὴν Ἐκπαιδευτικὴ Ἐνοποίηση τῆς Εὐρώπης. Ὅπως καὶ σὲ προηγούμενα τεύχη τῶν «Ἀκτίνων» (Ἰούνιος, Ἰούλιος 2003) ἔχουμε ἀναφέρει, οἱ ἀποφάσεις ποὺ ἔχουν ληφθεῖ στὶς Συνόδους τῆς Μπολόνια καὶ τῆς Πράγας, θὰ πρέπει νὰ ὑλοποιηθοῦν μέχρι τὸ 2010. Ἡ σύνοδος τῆς Μπολόνια ἐγίνε τὸ 1999 καὶ τῆς Πράγας τὸ 2001. Σήμερα, βρισκόμαστε στὸ 2005 καὶ ἀκόμη δὲν ἔχουμε κάνει τὸ παραμικρὸ στὸ θέμα αὐτό. Μᾶς ἀπομένουν πέντε χρόνια ἀκόμη. Τὸν Μάιο, θὰ συγκληθεῖ πάλι τὸ Συμβούλιο Εὐρωπαίων Ὑπουργῶν Παιδείας, αὐτὴ τὴ φορὰ στὸ Μπέργκεν τῆς Νορβηγίας καὶ οἱ ἀρμόδιοι φορεῖς ἐδῶ, σπεύδουν νὰ ὀλοκληρώσουν κάποιες διαδικασίες, τὶς ὁποῖες θὰ παρουσιάσουν στὴ Σύνοδο αὐτὴ. Ὅπως δήλωσε ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Παιδείας, Καθηγητῆς κ. Θ. Βερέμης, ὡς προτεραιότητα ἔχει τεθεῖ τὸ θέμα τῆς ἀξιολό-

γησης τῆς τριτοβάθμιας ἐκπαίδευσης. Σὲ σχετική δήλωσή του στὴν ἐφημερίδα «Ἡ Καθημερινή» (6/1/2005), ὁ Καθηγητὴς κ. Βερέμης εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἀξιολόγηση τῶν πανεπιστημιακῶν ἰδρυμάτων καὶ ἡ ἀπάλειψη τοῦ φαινομένου τῶν «αἰώνιων φοιτητῶν» μέσω δικλείδων περιορισμοῦ τῆς μακρᾶς παρατάσεως τῆς φοίτησης ἀποτελοῦν τοὺς ἄξονες, στοὺς ὁποίους θὰ δρομολογηθεῖ ἡ ἀναβάθμιση τῶν ἐλληνικῶν πανεπιστημίων καὶ ΤΕΙ».

Βέβαια, δὲν εἶναι ἀπλὸ τὸ θέμα τῆς ἀξιολόγησης τῶν Πανεπιστημίων μας, ὅταν ὑπάρχουν τόσα ἔντονα προβλήματα ποὺ χρονίζουν καὶ δὲν ἐπιτρέπουν μία ποιοτικὴ ἀναβάθμιση στὴν ὅλη διαδικασία τῆς παρεχόμενης ἐπιστημονικῆς γνώσης. Ὅταν τὰ Πανεπιστήμιά μας, δὲν ἔχουν ἐπαρκῆ χρηματοδότηση καὶ δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ προσλαμβάνουν διδακτικὸ καὶ βοηθητικὸ προσωπικὸ γιὰ νὰ καλύψουν διδακτικὲς ἀνάγκες, λόγω μὴ ἐπαρκῶν πιστώσεων ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, ὅταν ἡ ἐκάστοτε Κυβέρνηση αὐξάνει κάθε χρόνο τὸν

ἀριθμὸ τῶν εἰσακτέων φοιτητῶν χωρὶς νὰ ἐρωτῶνται οἱ Πανεπιστημιακὲς Ἄρχες, τότε τί εἶδους ἀξιολόγηση μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ τί ἀποτελέσματα θὰ βγάλει; Ἄς μὴ ἀναφερθοῦμε στὴ διασπορὰ τῶν Τμημάτων τῶν νέων Πανεπιστημίων, στὶς διάφορες ἐπαρχιακὲς πόλεις τῆς χώρας μας, μὲ τεράστιες ἐλλείψεις, σὲ κτιριακὴ ὑποδομὴ, σὲ χώρους ἐργαστηριακῶν ἀσκήσεων, σὲ ἐξοπλισμὸ ἐπιστημονικῶν ὀργάνων, σὲ ἐπιστημονικὸ καὶ ἄλλο προσωπικὸ, σὲ βιβλιοθηκὲς κ.λ.π. κ.λ.π. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ τὰ προβλήματα. Εἶναι καὶ πολλὰ ἄλλα γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ χρειάζονταν πολλὲς σελίδες γιὰ νὰ ἀναφερθοῦν.

Ἄς ἐλπίζουμε ὅτι, ἀπὸ τὸν Ἐθνικὸ διάλογο θὰ δρομολογηθοῦν σοβαρὲς ἀποφάσεις γιὰ σημαντικὲς ἀλλαγὲς μιᾶς ὁλοκληρωμένης ἀναβάθμισης τῆς παιδείας σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα ἐκπαίδευσης.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

Ὁμότιμος Καθηγητὴς
Γεωπονικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἡ ἐγγραφὴ νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» εἶναι ἕνα πνευματικὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

(1915 - 2005)

«Μάλλον ἐστὶ ζῆσαι τὸ ἀποθανεῖν»

Ι. Χρυσόστομος

Τούτη ἡ παράδοξη -κατὰ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα- Χρυσοστομική ρήση, γίνεται κατανοητὴ μόνο μὲ τὴ χριστιανικὴ πίστη. Τοῦτο τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Χρυσοστόμου τὸ νιώθουν μόνο χριστιανικὲς ψυχές, ψυχές ὅπως ἦταν καὶ ἡ δική σου,

- Σεβαστὲ καὶ ἀγαπητὲ ἀδελφέ μας,
Ἄγγελε Παπακωνσταντίνου.

Ἡ Ἐκκλησία μας ἀγάλλεται στὴν κοίμησιν τοῦ πιστοῦ μέλους της. Ἡ ὁμορφία τῆς νεκρώσεως ἀκολουθίας της εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ τὴ σκέψη ὅτι, ἡ κοίμησιν τοῦ πιστοῦ ἀνθρώπου δὲν σημαίνει τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ τὴν ἀρχὴ μιᾶς καινούργιας ζωῆς, πού μένει «ἀτελεύτητος». Αὐτὴ τὴ ζωὴ, ἀγαπητὲ Ἄγγελε, χαίρεσαι σήμερα, ὄντας κοντὰ στὸν Οὐράνιο Πατέρα. Εἶναι ἡ ζωὴ, «ποῦ πέρα ἀπὸ τὸ θάνατο ἀρχίζει».

Βρισκόμαστε ὅλοι ἐδῶ, τούτη τὴν ὥρα, «συγγενεῖς τε καὶ φίλοι» γιὰ νὰ σοῦ ἀπευθύνουμε τὸν ὕστατο χαιρετισμό, «τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν».

Καὶ αἰσθανόμαστε πόνο καὶ βαθεῖα λύπη, καθὼς σὲ ἀποχωρίζομαστε. Καί, «ποιοὺς ἔχει καρδιὰ καμωμένη ὀλότελα ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπιν φύση -λέει ὁ Μ. Βασίλειος- ὥστε νὰ μὴν αἰσθανθεῖ τίποτα γι' αὐτὸ τὸ συμβάν ἢ τὴ ψυχὴ του νὰ νοιώθει μονάχα μικρὴ λύπη;». Καὶ ἐπειδὴ ὅμως ἀπευθύνεται σὲ πιστοὺς, σ' αὐτοὺς πού δὲν ἀνήκουν στοὺς «μὴ ἔχοντας ἐλπίδα» συμπληρώνει: «Πρόσταγμα Θεοῦ ἐστὶ τὸ μὴ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τοὺς εἰς Χριστὸν πεπιστευκότας διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως».

Ἔτσι, «θάνατος πού ὑπόσχεται ἀνάστασις δὲν ἀποτελεῖ πένθος», δὲν ἀφήνει λύπη. «Ἐάν τε σὺν ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν τοῦ Κυρίου ἐσμέν». (Ρωμ. δ', 8).

Προσωπικά, ἐκπληρώνω ἐντολὴ τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, τῆς ὁποίας ὁ Ἄγγελος Παπακωνσταντίνου ὑπῆρξε ἐκλεκτό, σεβαστό καὶ ἀγαπητὸ Μέλος της, καὶ τούτη τὴν ὥρα καταθέτω τὸν πρέποντα φόρο τιμῆς πρὸς τὸ σεπτὸ σκῆνωμά του.

Καὶ ὀφείλω νὰ τονίσω, ὅτι ὁ Ἄγγελος Παπακωνσταντίνου ἀφήνει σὲ ὅλους, ὅσους τὸν γνώρισαν καὶ τὸν ἐξῆσαν ἀπὸ κοντὰ, ἄριστο παράδειγμα, ὑπόδειγμα πρὸς μίμησιν.

Ὁ Ἄγγελος Παπακωνσταντίνου πρόσφερε πολὺ μεγάλο κοινωνικὸ ἔργο, ὑπηρετήσῃ ἐπιτυχῶς στὴ διοίκησιν τοῦ χώρου τῆς Ὑγιείας (Δ/ντῆς τοῦ Νοσοκομείου «ΑΓΙΟΣ ΣΑΒΒΑΣ»), βίωσε τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς πνευματικὸς ἀδελφούς του (ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν καθένα τους ξεχωριστὰ καὶ γιὰ τὶς οἰκογενεῖς τους), διηκόνησε μὲ ἐνθερομζῆλο τὴν ἱεραποστολὴ καὶ πολλὰς προσπαθειὰς Χριστιανικῶν Κινήσεων ὀφείλουν σ' αὐτὸν τὴν ἰδρυσὴ τους. Ὁ Ἄγγελος Παπακωνσταντίνου ὑπῆρξε ὑπόδειγμα τοῦ ἀληθινοῦ Ἑλληνα Χριστιανοῦ Ὀρθοδόξου. Προσωπικότητα τῆς δράσεως καὶ τῆς καρτερίας.

Ἐκ μέρους τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων ἐκφράζουμε τὰ θερμότερα συλλυπητήρια στὴ σύζυγο καὶ συνεργό -στὴν ἱεραποστολῆ- τοῦ ἐκλιπόντος ἀδελφοῦ μας, τὸ ἄξιο Μέλος τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, ἡ ἐπὶ δεκαετίες ὑπεύθυνος τοῦ Τομέως Προνοίας τοῦ Συλλόγου Ἐσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Θερμότερα συλλυπητήρια ἐπίσης στὰ μέλη τῆς μεγάλης οἰκογενείας τοῦ Ἄγγελου Παπακωνσταντίνου. Εὐχόμεθα ὁ Κύριος τῆς ζωῆς νὰ τοὺς χαρίζει ὑγεία, δύναμι καὶ τὴν παράκλησίν Του. Νὰ σκέφτονται πάντα τὸ Δαυϊτικόν: «Κύριε κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀδυ-

*νῶν ἐν τῇ καρδίᾳ μου, αἱ παρακλήσεις σου
εὐφραναν τὴν καρδίαν μου» (Ψαλμ. 93^{ος}, 19).*

*Ἄγαπητὲ ἀδελφέ μας Ἄγγελε,
τώρα κοντὰ στὸ Ἄρνιον, ψάλλε μὲ τοὺς
Ἄγγέλους μαζί, ἀναπαύου στὴ γαλήνη τοῦ
Οὐρανοῦ. Προσεύχε καὶ γιὰ μᾶς, νὰ ἀξιω-
θοῦμε σὲ ἀντάμωσή σου καὶ ἀπόλαυση τῆς*

Οὐράνιας μακαριότητος.

*Ἄσπαζόμαστε τὸ μέτωπό σου καὶ ἀπὸ τὰ
βάθη τῆς ψυχῆς μας ἀναβλύζει ἡ εὐχή:*

Αἰωνία σου ἡ μνήμη!

*ἀγαπητέ μας ἀδελφέ καὶ συνοδοιπόρε
στὴ Χριστιανικὴ Ἐνωσὴ Ἐπιστημόνων*

MIX. Θ. ΜΗΛΙΓΚΟΣ

«ΩΣΕΙ ΘΡΟΜΒΟΙ ΑΙΜΑΤΟΣ»

*Ἦτανε στὴ Ναῦν
πού ἀπάντησες τὴ χήρα τὴ χαροκαμμένη
νὰ συνοδεύει τὸ μονάκριβό της.*

*Εἶναι στὴ Γάζα
πού ἀλαφιασμένος στρόβιλος
πέρασε ἀπὸ μπροστά σου
χαροσημαδεμένος ὁ πατέρας
κρατώντας τὸ μακελεμένο τὸ κορμὶ
τοῦ ἄγουρου παιδιοῦ του
μὲ μιὰν ἀνοιχτὴ πληγὴ ἀντὶ γιὰ πρόσωπο
πού ἀπ' ὀλοῦθε νὰ ξεπηδάει τὸ αἷμα.*

*Στὴν ἴδια γῆ, στὴν ἴδια χώρα...
Στὸν ἴδιο τόπο πού πρόσταξες:
«βάλε τὸ ξίφος στὸ θηκάρη».
Ἦμως δὲν ἄκουσε κανεὶς
εἴκοσι αἰῶνες τώρα τὴ φωνή σου...*

*Κι ἐμεῖς πού λέμε
πὼς σὲ λατρεύουμε καὶ σ' ἀγαπᾶμε
δὲν βλέπουμε τοὺς θρόμβους τοῦ αἵματος
πού ἀργοκυλώντας ἀπ' τὸ πρόσωπό Σου
πέφτουν καὶ γράφουνε στὸ χῶμα:
«οὐκ οἶδα·
γιὰ ποιὰ λατρεία καὶ γιὰ ποιὰν ἀγάπη
μοῦ μιλάτε;».*

ΑΝΔΡΕΑΣ ΘΩΜΑΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

Κοινός προβληματισμός τῶν ἐκδοτῶν σὲ ὄλο τὸν κόσμο εἶναι τὸ μέλλον τῶν περιοδικῶν τους. Ὁ φόβος γιὰ τὸν ἀδυσώπητο πόλεμο τῶν μέσων ἐνημέρωσης κυρίαρχη-σε καὶ στὸ τελευταῖο 34^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Περιοδικῶν ποὺ ἔγινε στὸ Μουσεῖο τοῦ Λούβρου στὸ Παρίσι.

Σίγουρα, ἡ ἔκδοση καὶ ἡ βιωσιμότητα ἐνὸς περιοδικοῦ εἶναι μιὰ δύσκολη ὑπόθεση καὶ μόνο κάτω ἀπὸ συγκεκριμένους ὅρους μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ ἐπιτυχημένη. Εἶναι μιὰ δραστηριότητα ποὺ δὲν ἐπιδέχεται προχειρότητες καὶ ἐρασιτεχνισμούς. «Ἡ ἔκδοση ἐνὸς περιοδικοῦ εἶναι ἄμεσα συναρτημένη μὲ τὴ θέση τοῦ στήν ἀγορὰ καὶ τὸ συμβόλαιο ἀνάγνωσης ποὺ προσφέρει στοὺς ἀναγνῶστες του», τονίζει ὁ Πρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ὁμοσπονδίας Περιοδικοῦ Τύπου *Gerald de Roquemaurel*, ἐπικεφαλῆς στὴ Γαλλία τοῦ γνωστοῦ ἐκδοτικοῦ ὀμίλου *Hachette*.

Τὰ περιοδικὰ συνεπῶς εἶναι τὰ μόνα μέσα ἐνημέρωσης ποὺ δὲν ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἐπικαιρότητα, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς ἀξίες, τὶς θέσεις, τὰ βιώματα, τὰ αἰσθήματα καὶ τὴ φαντασία τῶν ἀναγνoστῶν τους. Τὸ μέλλον τῶν περιοδικῶν βρῖσκεται στὴν τμηματοποίηση τοῦ κοινοῦ τῶν ἀναγνoστῶν καὶ στὸν ὑψηλότερο δυνατὸ βαθμὸ ἐξειδίκευσης σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἐφημερίδες ποὺ ὀφείλουν νὰ γενικεύουν τὴν πληροφόρησή τους πρὸς ὄλο τὸ κοινὸ συνολικά.

Ἐνα περιοδικό, ποὺ ἐπιδιώκει νὰ σταθεῖ μὲ ἐπιτυχία στὸ μέλλον, συλλαμβάνει τὶς βαθιὲς κινήσεις τῆς κοινωνίας, συνθέτει τὶς ἐξελίξεις καὶ ἐκφέρει λόγο ταιριαστὸ μὲ

τοὺς ἀναγνῶστες στοὺς ὁποίους στοχεύει. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τὸ ταλέντο, τὸ μεράκι, ἡ τέχνη καὶ ὁ ἐπαγγελματισμὸς τῶν στελεχῶν του, τῶν ἀρθρογράφων του, ἀκόμη καὶ τῶν τεχνικῶν του, ὀριοθετεῖ τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα.

Ἡ περιοδικότητα τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐντύπων ἐπιτρέπει στοὺς συντελεστὲς τους νὰ ἀντιμετωπίζουν τὰ γεγονότα μὲ ψυχραιμία καὶ νηφαλιότητα. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀσύγκριτο πλεονέκτημα τῶν περιοδικῶν ἔναντι τῶν ἄλλων μέσων ἐνημέρωσης. Ὁ ἐκπαιδευτικὸς ἀναγνῶστης ἐπιζητᾷ τὸ περιοδικό του νὰ προσεγγίζει ἀντικειμενικά καὶ ἀπὸ ἀπόσταση τὰ ἐπίκαιρα θέματα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν.

Ἐπιπλέον, εἶναι ζωτικὸ γιὰ ἓνα περιοδικό νὰ εἶναι ὁμορφο καὶ νὰ γοητεύει τοὺς ἀναγνῶστες στοὺς ὁποίους στοχεύει. Θεωρητικὰ κάθε περιοδικό πρέπει νὰ βρεῖ τὸν καλύτερο δυνατὸ συνδυασμὸ λόγου καὶ εἰκόνας, ποὺ νὰ τὸ καταστήσει ἐλκυστικὸ στοὺς ἀναγνῶστες του, πραγματικὸς καὶ δυνητικὸς. Πρακτικὰ ὅμως οἱ διεθνεῖς προβλέψεις ἐπιμένουν ὅτι τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ιδιαίτερα τὸ πλέον καλλιεργημένο πνευματικά, ἐστιάζει τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ δίνει ιδιαίτερη ἔμφαση στὴ θεματολογία τῶν περιοδικῶν, στὴ δεξιoτεχνία τῶν ἀρθρογράφων τους καὶ στὴν ἰκανότητά τους νὰ ἰκανοποιοῦν μὲ ἐπιτυχία τὶς προσδοκίες τῶν ἀναγνoστῶν τους.

«Τὰ νέα *media* δὲν ἀντικατέστησαν ποτὲ τὰ παλαιὰ *media*», ὑποστηρίζει μὲ θέρμη ὁ ἐκδότης ἐνὸς ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα οἰκονομικά περιοδικὰ τοῦ κόσμου, ὁ *Bill Kupper* τοῦ περιοδικοῦ *Business Week*.

«Η τηλεόραση δεν αντικατέστησε το ραδιόφωνο. Το διαδικτυο δεν αντικαθιστά την τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Και τὰ στιγμιαία νέα δεν αντικαθιστούν τὸ *Business Week!*». ἐπισημαίνει μὲ ἔμφαση ὁ *Bill Kupper*. «Ἐνα σύγχρονο περιοδικὸ πρέπει νὰ ἀποτελεῖ ἀνάγκη γιὰ τὸν ἀναγνώστη του», προσθέτει.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ δύσκολο καὶ πολὺ-μεταβαλλόμενο περιβάλλον οἱ «Ἀκτῖνες» ἔνα ἀπὸ τὰ μακροβιότερα μηνιαῖα περιοδικὰ τῆς Εὐρώπης, ἀναζητοῦν τὸ μέλλον τους. Τὸ ἐκδοτικὸ ἀπόγειο τῶν «Ἀκτῖνων» συνέπεσε μὲ τὴν περίοδο τῶν ἔντονων ιδεολογικῶν συγκρούσεων τοῦ 20^{οῦ} αἰώνα. Ἴσως σήμερα νὰ φαίνεται ὅτι ὁ κόσμος ἀδιαφορεῖ γιὰ ὅτιδήποτε πνευματικὸ. Μπορεῖ βέβαια καὶ αὐτὸ νὰ εἶναι μιὰ ἄλλη, σύγχρονη μορφή πάλιν τῶν ιδεῶν, ποὺ συνεχίζεται μὲ ἀμείωτη ἔνταση μέχρι τὶς μέρες μας, μὲ ἄλλες ἀθέατες συχνὰ ὄψεις!

Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν «Ἀκτῖνων» πρέπει νὰ εἶναι ἡ στήριξη τῆς πνευματικῆς πορείας τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου καὶ ἰδίως τῆς ἀναζητήσεώς του γιὰ τὴν Ἀλήθεια. Μὲ δυναμικὰ ἄρθρα γιὰ σύγχρονα ἐπιστημονικά, ἱστορικά, κοινωνικά, ἐθνικά, βιοηθικά καὶ πολιτιστικά θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν σκεπτόμενο Ἕλληνα, ἀλλὰ καὶ μὲ ζωντανοὺς προβληματισμοὺς σὲ θέματα περιβάλλοντος, ἐπικοινωνίας καὶ νέων τεχνολογιῶν, οἱ «Ἀκτῖνες» μποροῦν νὰ ἀνενίζουν μὲ αἰσιοδοξία τὸν 21^ο αἰώνα καὶ νὰ πορεύονται μαχητικὰ πρὸς τὸ μέλλον, μὲ κληρονομία τὴν ἱστορικὴ παρακαταθήκη τους.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Ἀπὸ τὴν ἐφεύρεσί του ὁ κινηματογράφος ἠσχολήθη μὲ κοινωνικά θέματα εἴτε τῆς συγχρόνου, εἴτε παλαιότερων ἐποχῶν, εἴτε στὶς περιπτώσεις ταινιῶν ἐπιστημονικῆς φαντασίας καὶ μὲ προβλήματα τοῦ μέλλοντος. Ἡ προσέγγις τῶν διαφορῶν κοινω-

νικῶν θεμάτων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι πόλεμος, φτώχεια, ἐξαθλίωσις, ναρκωτικά, μοναξιά, ἐρωτικά ἀδιέξοδα, ἐγένετο ἀπὸ τὸν σκηνοθέτη στηριζόμενο ὄχι μόνον σὲ κάποιον σενάριο, ἀλλὰ κυρίως, στὴν ὅλη φιλοσοφία καὶ κουλτούρα, τὴν ὁποία εἶχε ὁ ἴδιος ὡς ἄνθρωπος καὶ καλλιτέχνης. Ὅταν ὑπῆρχαν οἱ προϋποθέσεις (φιλοσοφικὸ ὑπόβαθρο καὶ καλλιτεχνικὲς δεξιότητες), τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν μιὰ ταινία δοκιμιο καὶ συγχρόνως καλλιτέχνημα. Καὶ εἶναι σὲ ὅλους γνωστὸ ὅτι ἡ τέχνη τοῦ κινηματογράφου μπορεῖ νὰ ὁμιλήσῃ σὲ ἓνα ὑποψιασμένο κοινὸ πολὺ περισσότερο συγκινησιακῶς καὶ ὀλιγώτερο διανοητικῶς, ὅπως ἓνα φιλοσοφικὸ ἢ κοινωνιολογικὸ σύγγραμμα. Τὸ ἴδιο κατ' ἀναλογία ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ λογοτεχνικά κείμενα, τὰ ὁποία ἀσχολοῦνται μὲ κοινωνικά ζητήματα.

Τὸν προηγούμενο μῆνα προεβλήθησαν στὶς κινηματογραφικὲς αἴθουσες δύο ἀξιόλογες ταινίες: «Τὸ μυστικὸ τῆς Βέρα Ντρέϊκ», τοῦ σκηνοθέτου Μάικλ Λη, τὸν ὁποῖο καὶ ἄλλοτε ἔχομε ἀναφέρει στὴν στήλη αὐτὴ καὶ «Ἡ θάλασσα μέσα μου» τοῦ σκηνοθέτου Ἀλεχάντρο Ἀμενάμπαρα. Ἡ πρώτη ταινία «μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ Ἰμέλντα Στόντον, ἀφηγεῖται τὴν ἱστορία μιᾶς γυναίκας ποὺ κάνει ἐκτρώσεις στὸ Λονδίνο τοῦ '50». Ἡ δευτέρα ταινία «μιλάει γιὰ τὴν εὐθανασία μὲ λυρικοὺς τόνους (Καθημερινὴ 6.1.2005).

Ἡ θέσις αὐτῶν τῶν δύο ταινιῶν δημιουργεῖ στὸν χριστιανὸ θεατὴ κάποιες σκέψεις καὶ προβληματισμοὺς. Τὸ πρῶτο, τὸ ὁποῖο γεννᾶται στὸν νοῦ τοῦ θεατοῦ εἶναι ὅτι τέτοιες ταινίες προβάλλουν ἐν πολλοῖς τὶς ἠθικὲς ἀξίες τῶν σκηνοθετῶν καὶ τῶν ὑπολοίπων δημιουργῶν τους. Δὲν μπορεῖ ὁ σκηνοθέτης ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὴν ἐκτρωσὶ ἢ τὴν εὐθανασία ὡς μορφῆς φόνου καὶ ἀφαιρέσεις ζωῆς, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἔχομε τὸ δικαίωμα νὰ τὸ κάνουμε, νὰ ὑποστηρίξῃ μὲσω τῆς ταινίας του τὴν ἐκτρωσὶ ἢ τὴν εὐθανασία. Γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τέτοιες καταστάσεις οἱ ἠθικὲς του ἀξίες πρέπει νὰ περιορί-

ζωνται σὲ αὐτὸ τὸ ὅποιο περιγράφεται ὡς «ἀνθρωπίνη ἐλευθερία καὶ ἀξιοπρέπεια».

Βεβαίως, ἡ ὁποιαδήποτε κινηματογραφική ταινία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα φιλοσοφικὸ δοκίμιο. Εἶναι μορφή τέχνης, ἡ ὁποία προσεγγίζει μὲ καλλιτεχνικὸ τρόπο ἓνα φιλοσοφικὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Πολλὲς πτυχὲς τοῦ προβλήματος δὲν μποροῦν νὰ παρουσιαθοῦν στὴν ὀθόνη καὶ τονίζων ὁ σκηνοθέτης κάποια πτυχή σίγουρα κάποιες ἄλλες ὑποτονίζονται ἢ παραθεωροῦνται. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὅμως, ἡ δύναμις τῆς εἰκόνας εἶναι μεγαλυτέρα καὶ τοῦ πλέον ἐγκυστικοῦ βιβλίου. Ἰδίως στὶς ἡμέρες μας ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων τῶν δυτικῶν κοινωνιῶν εἶναι περισσότερο θεατὲς καὶ ὀλιγώτερο ἀναγνώστες. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἐπιρρασμὸς ἀπὸ τὶς κινηματογραφικὲς ταινίες, οἱ ὁποῖες κάποτε θὰ προβληθοῦν καὶ στὴν τηλεόρασι, δηλαδή θὰ φθάσουν σὲ κάθε σπίτι, εἶναι ἀσύγκριτος. Αὐτὴ ἡ ἐπίδρασις τοῦ κινηματογράφου ἐγγίζει σὲ ὠρισμένα σημεῖα τὰ ὄρια τῆς προπαγάνδας καὶ τῆς πλύσεως ἐγκεφάλου. Κάποια θέματα δὲν μπορεῖ ὁ δυτικὸς θεατὴς νὰ τὰ φαντασθῆ διαφορετικά, γιατί ἔτσι προβάλλονται δεκαετίες τώρα, ἀπὸ τὸν κινηματογράφο. Ἡ ἐπίδρασις τῶν ταινιῶν στὴν διαμόρφωσι ἠθικῶν ἀντιλήψεων καὶ στάσεων ζωῆς πρέπει νὰ μελετηθῆ ἐπισταμένως, γιατί μᾶλλον παραθεωροῦμε τὴν δύναμι ἐπιρρασμοῦ, τὴν ὁποία διαθέτουν.

Συνήθως, στὶς ταινίες αὐτές, ὅταν δὲν προβάλλεται ἢ προσωπικὴ ἄποψις τοῦ σκηνοθέτου/δημιουργοῦ, προβάλλονται οἱ τρέχουσες ἀπόψεις τῆς «κοινῆς γνώμης», οἱ ὁποῖες ὅμως ἐν πολλοῖς διαμορφώνονται

ἀπὸ τὴν προβολὴ παρομοίων ταινιῶν. Εὐρισκόμαστε ἐνώπιον μιᾶς μεθόδου διαμορφώσεως τῶν συνειδήσεων, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ μὴ εἶναι σχεδιασμένη καὶ κατευθυνομένη, ὅμως, ἐπιρρεάζει περισσότερο ἀπὸ ὅσο νομίζομε.

Σπάνιες φορὲς σὲ ταινίες οἱ ὁποῖες ἀσχολοῦνται μὲ παρόμοια κοινωνικὰ ζητήματα προβάλλεται καὶ ἡ ἄποψις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ δυτικὲς κοινωνίες ἔχουν ἀποχριστιανοποιηθῆ σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ ἐλάχιστοι καλλιτέχνες προβάλλουν χριστιανικὲς ἀρχὲς καὶ θέσεις στὶς ταινίες τους (παραδείγματα: Ὁ ὀρθόδοξος Ταρκόφσκυ καὶ οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ Κισλόφσκυ καὶ Ρομέρ). Γι' αὐτὸ χρειάζεται ἐκ μέρους τῶν πιστῶν χριστιανῶν μία κριτικὴ θέασις/θεώρησις τῶν ταινιῶν. Ἀπόλαυσις τοῦ καλλιτεχνικοῦ μέρους, ἀλλὰ μὲ προσοχὴ νὰ μὴ υιοθετήσωμε στάσεις καὶ ἀντιλήψεις ζωῆς, οἱ ὁποῖες ἐρχονται σὲ ἀντίθεσι μὲ τὴν διδασκαλία τοῦ Κυρίου μας.

Κλείνομε μὲ δύο ἀντεπιχειρήματα σὰ ὅσα ἐπιχειροῦν νὰ προβάλλουν οἱ δύο ἀναφερθεῖσες ταινίες. Γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐκτρέψεως εἶχαμε στὴν χώρα μας πρὸ μηνῶν μία ἐξαιρετικὴ ἔκθεσι μὲ φωτογραφίες τοῦ *Leppart Nilsson* ἀπὸ τὴν ἐνδομήτριο ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τίτλο «Ἐνα παιδί γεννιέται», οἱ ὁποῖες κυκλοφορήθησαν σὲ λεύκωμα μὲ τὸν ἴδιο τίτλο ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Ὁρφεάς. Γιὰ τὸ ζήτημα τῆς εὐθανασίας τὸ μέγιστο ἀντιπαραδείγμα εἶναι ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ νομπελίστα ἀστροφυσικοῦ *Steven Hawking* ὁ ὁποῖος ἀπέδειξε ὅτι ἡ ζωὴ ἔχει ἀξία ἀκόμη καὶ χωρὶς τὴν πλήρη ὑγεία.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Μανώλης Καλομοίρης (1883 - 1962)

Ὁ μεγάλος ἔλληνας συνθέτης, ὁ «πατριάρχης» τῆς ἐθνικῆς μας Σχολῆς, ὁ ὁποῖος ὀνομάστηκε ἔτσι διότι χρησιμοποίησε πολλὰ στοιχεῖα ἀπ' τὴ δημοτικὴ καὶ Βυζαντινὴ μουσικὴ στὶς συνθέσεις του, σημάδεψε μὲ τὴ μουσικὴ του τὴν Ἑλλάδα τοῦ 20^{οῦ} αἰώνα. Γιὰ παράδειγμα, χρησιμοποιοῦν τὸ «Τῆ Ὑπερμάχῳ» στὸ φινάλε τῆς «Συμφωνίας τῆς Λεβεντιάς» καὶ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» στὸ μελόδραμα «Τὸ δαχτυλίδι τῆς μάνας». Γιὰ τὴν σχέση του μὲ τὴν ἐκκλησία ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ στὰ ἀπομνημονεύματά του («Ἡ ζωὴ μου καὶ ἡ τέχνη μου»):

«Τὸ σπῆτι μας στὴ Σμύρνη εἶχε καὶ ἓνα μικρὸ δωμάτιο ποὺ μιλοῦσε στὴν ψυχὴ μου. Ἦτανε τὸ εἰκονοστάσι. Ἦ καντήλα ἐκαιγε μέρα - βράδυ μπρὸς σὲ λογῆς ἁγίες εἰκόνες. Μιά Παναγιά ἀσημασμένη παλαιὴ καὶ κατὰμαυρὴ ἀκόμη βρῖσκεται καὶ σκέπει τὸ σπιτάκι μου στὸ Παλῆδ Φάληρο».

Καὶ κάπου ἄλλου ὅπου ἀναφέρεται στὰ χρόνια ποὺ ἔζησε στὴ Βιέννη:

«Κοντὰ μὲ τὶς συναυλίες ποὺ παρακολουθοῦσα κάθε ἑβδομάδα εἶχα καὶ τὴν «ψυχολογία» τῆς Κυριακάτικης λειτουργίας σὲ μὴν ἀπὸ τὶς δυὸ Ἑλληνικὲς ἐκκλησίες: Τὴν παλιὰ τῶν «Τούρκων ὑπηκόων», μὲ ἀρχιμανδρίτη τὸν ἀγαθότατο Παπα-Σεραφεῖμ, καὶ τὴν ἄλλη τῶν «Ἑλλήνων ὑπηκόων», μὲ ἀρχιμανδρίτη τὸν Πατερ-Μελέτιο, ποὺ κατόπιν ἐχρίστηκε μητροπολίτης στὴν παλιὰ Ἑλλάδα. Προτιμοῦσα τὴν παλιὰ ἐκκλησία ποὺ ἦτανε πολὺ συμπαθητικὴ».

Μουσικὴ Ἐπικαιρότητα

Τὸ 2004 ἐκδόθηκε ἓνα καλαίσθητο καὶ πολὺ προσεγμένο βιβλίο (μὲ φωτογραφίες, κ.λ.π.), τὸ ὁποῖο συνοδεύει ἓναν ψηφιακὸ

δίσκο ἀκτίνας (CD) μὲ 15 ἠχογραφημένα τραγούδια τὰ ὁποῖα παρουσίασε ἡ Χορωδία τῶν Χριστιανικῶν Μαθητικῶν Ὁμάδων τὸν Μάιο τοῦ 1969 σὲ συναυλία στὸ θέατρο «Κεντρικόν». Εἶναι μικρὲς μελωδίες, κλασσικῆς μουσικῆς, παρμένες ἀπὸ ἔργα διάσημων μουσικῶν (Μπάχ, Χάιντν, Μπράμς, κ. ἄ.), στὶς ὁποῖες προσαρμόστηκαν κατὰλληλοι στίχοι. Ἡ ἐνορχήστρωση εἶναι σύγχρονη. Ἀξίζει τόσο νὰ τὸ ἔχουμε στὴ δισκοθήκη μας ὅσο καὶ νὰ τὸ προσφέρουμε ὡς δῶρο σὲ φιλικὰ μας πρόσωπα. Εἶναι ἓνα καλλιτεχνικὸ κόσμημα!

Μὲ αὐτὴ τὴν εὐκαιρία, τῆς ἐκδόσεως τοῦ 6^{ου} κατὰ σειρά *C.D.*, τῶν ΧΜΟ, μὲ τίτλο «Τὰ τραγούδια μας - Μὲ τοὺς ἀετοὺς πετάμε», θὰ ἀξίξει νὰ ἀναφερθοῦμε στὰ νεανικὰ χριστιανικὰ τραγούδια τῆς πατρίδας μας, μὲ τὰ ὁποῖα πολλὲς γενιὲς ἀνατράφηκαν καὶ παραμένουν πολλὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ στοὺς σημερινούς νέους ἀγαπητά.

Εἶναι τὰ τραγούδια ποὺ ὅσοι εἶχαμε τὴν χαρὰ νὰ τὰ βιώσουμε στὴ περίοδο τῶν μαθητικῶν μας χρόνων, κυρίως μέσα στὶς κατασκηνώσεις ἀπ' ὅπου καὶ τὰ περισσότερα δημιουργήθηκαν, πάντοτε κήρυξαν τὰ ἰδανικά τῆς ἐλπίδας, τῆς πίστεως στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ τῆς ἀγάπης στὸν συνάνθρωπό μας, ἀλλὰ καὶ στὴ φύση ποὺ μᾶς περιβάλλει καὶ μᾶς ἔχει δοθεῖ ἀπ' τὸν Θεό.

Εἶναι τὰ τραγούδια ποὺ μιλάνε κατευθεῖαν στὶς καρδιὲς τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ ὅσων θέλουν νὰ αἰσθάνονται νέοι - ἀνεξαρτήτως ἡλικίας!

Εἶναι ἀκόμη πιὸ ἐντονη στὶς μέρες μας ἡ ἀνάγκη νὰ ἀκουσθεῖ τὸ καλὸ τραγούδι, μέσα στὴν πλημμύρα καὶ τὴν ἀσφυξία τοῦ «φθηνοῦ» τραγουδιοῦ ποὺ κυριαρχεῖ καὶ μᾶς ἐπιβάλλεται ποικιλοτρόπως.

Α. Γ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Δεκέμβριος 30, 2004

Ἀγαπητές μου Ἀκτίνες

Θὰ ἤθελα ξανά νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνη μου γιὰ τὴν ἐτήσια πνευματικὴ τροφή πού ἔλαβα ἀπὸ τὸ περιοδικό μας.

Κάθε μῆνα οἱ λίγες σελίδες του μὲ φέρνουν σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὰ σύγχρονα γεγονότα τῆς πατρίδος μας καὶ μὲ θέματα ἱστορικά, πνευματικά, ἰατρικά καὶ ἐπιστημονικά μὲ παγκόσμια ἀπήχηση καὶ ἐνδιαφέρον.

Ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐπιτομῆς μὲ τόσους ἀξιόλογους συνεργάτες.

Θὰ κλείσω τὸ γράμμα μου ἐσωκλείοντας τὴν ἐπιταγὴ γιὰ τὴν συνδρομὴ μου καὶ τὴν παράκλησί μου γιὰ ὅλους τοὺς συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων» νὰ γίνουν ὅπως ὁ Γ.Β.Μ. μᾶς προσκαλεῖ, «ἀγγελιοφόροι χαρᾶς σ' ἓνα κόσμο πού ξεχειλίσει τὸ δάκρυ καὶ ἔσβησε τὸ χαμόγελο».

Μὲ ἀγάπη καὶ
ἀπέραντη ἐκτίμηση
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Σ. ΚΑΪΠΑΣ
Ἴατρος
U.S.A.

Ἡ ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ἀγαπητές «Ἀκτίνες»

Τὸ σχόλιο τοῦ Ἰ. Ἀγγελόπουλου στὸ τεῦχος Δεκεμβρίου 2004 «ἢ προβολὴ τῆς διαστροφῆς» εἶναι θαυμάσιο καὶ ἄξιο συγχαρητηρίων. Ἐνα μόνον σημεῖο, τὸ περὶ τῆς τεχνητῆς γονιμοποιήσεως χρειάζεται νὰ τὸ συζητήσουμε περισσότερο, γιὰ νὰ μὴν κά-

ψουμε τὰ χλωρὰ κλαδιά μαζί μὲ τὰ ξερά. Ἡ πρόοδος αὐτῆ τῆς βιοτεχνολογίας εἶναι ὠφέλιμη γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, γιὰτι μὴν μπορεῖ νὰ δώσῃ τὴν χαρὰ τῆς ἀποκτήσεως παιδιῶν σὲ ἀνδρόγυνα πού ἀποδεδειγμένα τὴν στεροῦνται.

Ἡ μέθοδος αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ χωρὶς νὰ ἀγνοηθοῦν καὶ νὰ καταπατηθοῦν οἱ αἰώνιες ἠθικὲς ἀξίες τῆς μονογαμίας, τῆς οἰκογένειας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἀρκεῖ νὰ καταβληθῇ γι' αὐτὸ κάποια ἰδιαίτερη προσπάθεια. Δηλαδή 1) τὸ γενετικὸ ὑλικὸ νὰ προέρχεται ἀπὸ ἓνα νόμιμο ἀνδρόγυνο. 2) Νὰ ἐμφυτευθοῦν στὴ μήτρα ὅλα τὰ ἐμβρυα, ὅσα παραχθοῦν (ἐπομένως αὐτὰ νὰ μὴν εἶναι πολλὰ. Κάθε ἐμβρυο εἶναι ἓνας ζωντανὸς ἄνθρωπος). Καὶ 3) νὰ κυοφορηθοῦν μόνον καὶ μόνον ἀπὸ τὴν μητέρα ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προέρχονται.

Ἄλλως, ἂν παραμεληθοῦν οἱ κανόνες αὐτοί, προκύπτει πανσπερμία, σύγχυσις αἰσθημάτων, ψυχολογικὰ προβλήματα, ὑπονόμηση τῶν θεμελίων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, πού θέλει νὰ ξέρει ἀπὸ ποῖα οἰκογένεια καὶ ἀπὸ ποῖον πατέρα προέρχεται καὶ νὰ ξέρει ἐπίσης ὅτι δὲν πετάχτηκαν στὰ σκουπίδια μερικὰ ζωντανὰ ἐμβρυα ἀδελφιά του, γιὰ νὰ ζήσῃ αὐτός.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πά-ντως σὲ κάτι τέτοια λεπτὰ ζητήματα δὲν δείχνει ἀκαμψία, ἀντίθετα δείχνει κατανόηση καὶ ἀφήνει καὶ στὸν πιστὸ περιθώρια γιὰ νὰ πράξῃ κατὰ συνείδησιν (Μιλᾶμε γιὰ συνείδηση πιστοῦ χριστιανοῦ).

Μετὰ τιμῆς

Θ. Β. ΚΕΤΣΕΑΣ
Ἴατρος

20ο ΙΑΤΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Ἀγαπητές «Ἀκτίνες»

Μεταξὺ 18 καὶ 21 Νοεμβρίου ἔγινε στὴ Θεσσαλονίκη τὸ 20^ο Συνέδριο τῆς Ἱατρικῆς Ἐταιρείας Ἐνόπλων Δυνάμεων μὲ πανελλήνια συμμετοχὴ καὶ μὲ μεγάλη ἐπιτυχία.

Παρουσιάστηκαν πάνω ἀπὸ 400 ἀνακοινώσεις ἀπὸ ἰατροὺς τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἰατροὺς διαφόρων Πολιτικῶν Νοσηλευτικῶν Ἰδρυμάτων. Ἀξιόλογα ἐπιστημονικὰ στρογγυλά τραπέζια συμπλήρωσαν τὸ συνέδριο μὲ τὴ συμμετοχὴ πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων, ὅπως γεωπόνων, βιολόγων, ψυχολόγων, νοσηλευτῶν καὶ ἄλλων παρεμφερῶν εἰδικοτήτων.

Μεταξὺ τῶν ἀνακοινώσεων, οἱ ὁποῖες παρουσιάστηκαν, ἐντύπωση ἔκαναν οἱ σχετικὲς μὲ τὴ προφύλαξη ἀπὸ βιολογικοὺς κινδύνους, ἡ ἐπιδημιολογία τοῦ Ἄνθρακος, οἱ ἀεροδιακομηδές, οἱ ἐπιχειρήσεις προσφορᾶς ἱατρικῆς βοήθειας στὸ πληθυσμὸ τοῦ Κοσόβου, ἡ ἀνάπτυξη τῆς τηλεματικῆς ἱατρικῆς, ἡ διάσωση πιλότων ἀπὸ ἀεροπλάνα, ποὺ ἐγκαταλείπονται λόγω βλάβης, ἡ δημιουργία ὁμάδος βιολογικῆς, βιοχημικῆς καὶ ἀντιπυρηνικῆς προστασίας.

Ἀρκετὲς ἀνακοινώσεις ἀναφέρθηκαν στὶς σύγχρονες τεχνικὲς ἀντιμετωπίσεως καταγμάτων, κακώσεων σπονδυλικῆς στήλης, πολυτραυματιῶν ἀσθενῶν μὲ ὀξεία κοιλία καὶ κρανιοεγκεφαλικὲς κακώσεις. Ἄλλες ἐργασίαι ἀναφέρθηκαν στὴν τεχνικὴ μεταμοσχεύσεων δερματομυϊκῶν κρημνῶν, μὲ μικροχειρουργικὲς ἐπεμβάσεις, στὶς μεταμοσχεύσεις ἥπατος, στὴν ἀγγειοκαρδιοχειρουργικὴ καὶ στὴν ἐφαρμογὴ ἐνδαγγειακῶν προθέσεων, γιὰ περιπτώσεις ἀσθενῶν μὲ ἀνευρύσματα ἀορτῆς.

Σημαντικὲς ἐπίσης, ἦσαν οἱ ἀνακοινώσεις οἱ σχετικὲς μὲ τὴν ὀργάνωση τηλεφωνικῆς γραμμῆς, κοινωνικῆς ψυχολογικῆς ὑποστήριξης καὶ κοινωνικῆς μέριμνας στὸ

στρατὸ ξηρᾶς καὶ τὴν ἀεροπορία.

Παρόμοια ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων ψυχολογικῆς ὑποστήριξης στὸ Πολεμικὸ Ναυτικὸ ἐλάττωσε τὸν ἀριθμὸ αὐτοχειριῶν σὲ μηδενικὸ ἐπίπεδο. Ὅσοι ἰατροὶ ἐνδιαφέρονται σχετικῶς μὲ τὸ θέμα αὐτὸ μπορεῖ νὰ μελετήσουν τὴν ἀνακοίνωση τοῦ Πλοιάρχου Βασιλείου Μενούτη, τοῦ Γραφείου Προληπτικῆς Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς Π. Ν.

Ἐνθαρρυντικὰ ἦσαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ περιορισμοῦ τῆς χρήσεως ἐξαρτησιογόνων οὐσιῶν, χρησιμοποιῶντας ψυχολογικὴ ὑποστήριξη καὶ συμβουλευτικὴ.

Τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ συνεδρίου συζητήθηκε, σὲ Δορυφορικὸ Συμπόσιο, τὸ θέμα τῶν τροφίμων, τὰ ὁποῖα περιέχουν γενετικὰ τροποποιημένους ὄργανισμούς. Στὸ συμπόσιο συμμετεῖχαν καὶ καθηγητὲς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἀναλύθηκαν τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν γενετικὰ τροποποιημένων ὄργανισμῶν. Περισσότερα ἦσαν τὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς χρήσεως τροφίμων ἀπὸ γενετικὰ τροποποιημένους ὄργανισμούς.

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι κατὰ τὴν ἐναρξη τοῦ συνεδρίου ἡ μικτὴ χορωδία τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ἔψαλε τὸ τροπᾶριο τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸν ἕμνο τῆς Σχολῆς («ἐμπρὸς πάντα μπρὸς εἶν' ὁ σκοπὸς μας ἱερός») καὶ τὸν Ἐθνικὸ Ὕμνο. Ἀκολούθησε συναυλία ἐγχόρδων, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Κωστῆ Παπάζογλου, μὲ κλασσικὰ κομμάτια τῶν Μότσαρτ, Μποτσερίνη καὶ ἄλλων καὶ τελείωσε μὲ τοὺς Χοροὺς τοῦ Σκαλκῶτα - Ἡπειρώτικος, Κρητικὸς καὶ Κλέφτικος. Παρατηρεῖ κανεῖς ὅτι, τὰ σημερινὰ ἱατρικὰ συνέδρια δὲν μὲνουν μόνο στὸ ξηρὸ γνωστικὸ ἀντικείμενο τῆς ἐπιστήμης τους, ἀλλὰ ἀπλώνονται καὶ σὲ διαστάσεις ποὺ ἀφοροῦν σὲ ὅλες τὶς ὀψεις τοῦ ἀνθρώπου. Ὀλόθερμα συγχαρητήρια σὲ ὅλους τοὺς συντελεστὲς τοῦ Συνεδρίου.

Δρ. Δ. Σ. ΜΠΟΤΣΕΑΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Η ΔΙΑΓΝΩΣΗ

“Όλη τη νύχτα δὲν ἔκλεισε μάτι. Ἄποψε, πέρασε τὴ χειρότερη νύχτα τῆς ζωῆς του. Δερνότανε σὰν τὸ ψάρι, πὺ δὲ γῆκε ἀπὸ τὰ νερά του. Τὸ κεφάλι του πῆγαινε νὰ σπάσει. Ἐνα πλάκωμα στὸ στήθος δὲν τὸν ἄφηνε ν’ ἀναπνεύσει ἐλεύθερα. Ὅρες - ὥρες ἔνωθε πὺς θὰ βγεῖ ἡ ψυχὴ του, πὺς μέχρις ἐδῶ ἦταν, πάει, δὲν ἔχει ἄλλη ζωὴ.

Κάθε τόσο σηκωνόταν ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι ἄνοιγε τὸ παράθυρο νὰ μπεῖ ἀέρας, φῶς, ζωὴ. Καὶ πάλι ξανάπεφτε καὶ πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Νόμιζε πὺς θὰ ἔταν ἡ τελευταία νύχτα τῆς ζωῆς του, πὺς ἦρθε τὸ τέλος του...

Τί ἦταν κι αὐτὸ τ’ ἀποψινό! Μπά, σὲ καλὸ του! Μὲ κανένα δὲν εἶχε μαλώσει ἀποθραδὺς οὔτε εἶχε καμιά ἔντονη συζήτηση ἢ λογομαχία.

Ἐπίτηδες ἔφαγε χωρὶς κάτι ἑλαφρό, γιὰ νὰ μὴ βαρύνει τὸ στομάχι του. Τὸ ἔχε καθιερώσει ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ, ἀφότου παρουσιάστηκαν αὐτοὶ οἱ ἱλιγγοὶ καὶ μαζί τους οἱ ἀϋπνίες...

Πάνε τώρα δυὸ μῆνες, πὺ βασανίζεται καὶ ὑποφέρει ἀπὸ ἐφιάλτες. Δυὸ μῆνες πὺ δὲν μπορεῖ νὰ εὐχαριστηθεῖ τὸν ὕπνο, αὐτὸ τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ. Τοῦ εἶπαμε νὰ παίρνει Ταβόρ, ἡρεμιστικό, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κοιμᾶται. Τὸ συνήθισε ὅμως. Καὶ ἀπὸ μισό, ἔπαιρνε τώρα ἕνα ὀλόκληρο. Ἄλλα καὶ πάλι καλὸ δὲν ἔβλεπε. Ὁ γιατρός σύστησε νὰ τὸ ἐλαττώσει καὶ σιγά-σιγά, ἂν μπορεῖ, νὰ τὸ κόψει. - «Ἐχει παρενέργειες», τοῦ εἶπε. «Βλάπτει». Ἐλα ὅμως πὺ δὲν μπορεῖ...

Κάποιες νύχτες εἶχε πιάσει τὸν ἑαυτὸ

του νὰ παραμιλάει: - «Τὸ γράμμα!...», ἔλεγε. «Τὸ γράμμα! Νάτο κεῖ! Μαῦρο! Φαρμακερό!...». Ξυπνοῦσε τότε τρομαγμένος. Σηκωνόταν κι ἄνοιγε τὸ φῶς. Γράμμα ὅμως δὲν ἔβλεπε, δὲν ἰπῆρχε πουθενά. Ξανάπεφτε στὸ κρεβάτι κι ἀγωνιζόταν νὰ τὸ ξεχάσει, νὰ μὴν τὸ σκέφτεται καθόλου. Μὰ ἐκεῖνο -πανάθεμά το- ξαναρχόταν.

Καὶ νὰ πεῖς πὺς δὲν εἶχε πάει στοὺς καλύτερους γιατροὺς! Κι ἔκανε ὅλες τὶς ἐξετάσεις πὺ τοῦ ἔγραψαν. Μικροβιολογικὲς, ἀκτινογραφίες. Ὅλες ὅμως ἦταν καθαρὲς. «Δὲν ἔχεις τίποτε», τοῦ εἶπαν. «Ἡ ἰδέα σου εἶναι. Πρέπει νὰ τὸ πιστέψεις».

Μὰ πὺς νὰ τὸ πιστέψει, ἀφοῦ δὲν νιώθει καλά; Κάθε μέρα καὶ χειρότερα. Καὶ δὲν εἶναι μόνο οἱ ἀϋπνίες καὶ οἱ ἱλιγγοὶ, πὺ γίνανε μόνιμη κατάσταση. Ἐδῶ καὶ μερικὲς μέρες τοῦ ἔχει κοπεῖ καὶ ἡ ὄρεξη γιὰ φαγητό. Ὅλα τοῦ φαίνονται ἄνοστα.

Καὶ νὰ σκεφτεῖς ὅτι εἶναι ἕνας ἄντρακλας ὡς κεῖ πάνω! Ψηλός, μὲ κόκκινα μάγουλα καὶ δυνατὰ μπράτσα, ὅλο γεροσύνη. Στύβει τὴν πέτρα, πὺ λένε. Στὰ νειάτα του εἶχε δουλέψει σκληρὰ στὰ χωράφια. Ἦταν ψημένος ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὸν ἰδρώτα.

Καὶ τώρα... Ἐδῶ, νὰ μαραζώνει καὶ νὰ ἀργοσβῆνει...

Δὲν μπορεῖ, λοιπόν, κάτι τὸν τρυγᾶει. Κάτι κρυφὸ καὶ ὕπουλο. Κάτι πὺ δὲν μποροῦσαν, ἴσως, νὰ τὸ βροῦνε. Πιθανὸν καὶ νὰ μὴν ἤθελαν νὰ τοῦ τὸ ποῦνε. Ὁ νοῦς του συχνὰ πῆγαινε σ’ αὐτὴ τὴν ἀγιάτρευτη ἀρρώστια, τὴν «παλιαρρώστια», ὅπως τὴ

λέμε. Αὐτὴ πού ἔχει φάει κόσμο καὶ κοσμάκη...

Λοιπόν, φαίνεται πὼς δὲν ὑπάρχει σωτηρία ἐδῶ, στὴν ἐπαρχιακὴ πολιτεία πού ζεῖ. Ἔτσι σκεφτόταν. Ἐπρεπε νὰ φύγει γιὰ τὴν Ἀθήνα. Νὰ μπεῖ σ' ἓνα καλὸ νοσοκομεῖο, σὲ μιὰ καλὴ κλινικὴ. Κατὰ προτίμησιν σὲ κλινικὴ Καθηγητῆ. Καὶ νὰ γίνουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅλες οἱ ἐξετάσεις. Γιὰ νὰ τοῦ βροῦνε, ἐπὶ τέλους, τι ἔχει. Καὶ νὰ μὴ μένει στὴν ἀγνοια, τὴν ἀμφιβολία πού σκοτώνει. Καὶ τὸ κυριότερο: Νὰ τοῦ τὸ πούνε. Νὰ ξέρει τι ἔχει καὶ τι θὰ κάνει.

Οἱ γιατροὶ πού ρώτησε, τοῦ συστήσανε τὴν Κλινικὴ Μαρίνη. Μὲ τὰ καλύτερα λόγια τοῦ μιλῆσανε γιὰ τὸν κ. Καθηγητῆ. Βέβαια, ὁ ἴδιος ἦταν χειροῦργος. Εἶχε ὅμως καλοὺς γιατροὺς ἀπ' ὅλες τὶς εἰδικότητες. Ὁργανωμένη Κλινικὴ, μὲ ἐμπειροπροσωπικό, μὲ τάξη καὶ καθαριότητα.

Πραγματικά. Εἶχανε δίκιο αὐτοὶ πού τὸν ἔστειλαν στὴν Κλινικὴ Μαρίνη. Ἄλλο περιβάλλον ἐδῶ, ἄλλο κλίμα. Ὑπάρχει ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἀσθενῆ. Τὸ βλέπεις ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ πού μπαίνει. Ἀλήθεια! Στάθηκε τυχερός.

Πέρασαν οἱ παθολόγοι γιατροί. Τὸν ἄκουσαν νὰ ἐξιστορεῖ τὸ πρόβλημά του. Εἶδαν καὶ τὶς ἐξετάσεις πού εἶχε φέρει. Ἔπειτα, τὸν ἐξέτασαν προσεκτικά. Φεύγοντας, ἔδωσαν ἐντολὴ στὴν Προϊσταμένη νὰ γίνουν ὅλες οἱ μικροβιολογικὲς καὶ ἀκτινολογικὲς ἐξετάσεις.

Μὲ ἀγωνία περιμένε τώρα τὸ ἀποτέλεσμα. Καὶ τὴν ἀλήθεια. Δὲν μπορεῖ, ἐδῶ θὰ βρῖσκανε τὴν αἰτία. Καὶ ἀσφαλῶς θὰ τοῦ ἔλεγαν τι ἔχει. Νὰ τελειώσουν - ἐπὶ τέλους! - τὰ δάσανά του.

Τὴν ἄλλη μέρα πέρασε καὶ τὸν εἶδε ὁ ἴδιος ὁ Καθηγητῆς Μαρίνης. Τὸν ἐξέτασε μὲ προσοχή, κοίταξε τὶς ἐξετάσεις καὶ κάτι ψιθύρισε στοὺς ἄλλους γιατροὺς. «Εὐχάριστα εἶναι», σκέφθηκε. Ἄν ἦταν κάτι κακό, ἀσφαλῶς δὲν θὰ χαμογελοῦσε. Καὶ

μάλιστα μπροστὰ στὸν ἀσθενῆ. Ὁ κ. Καθηγητῆς τὸν χτύπησε ἐλαφρὰ στὸν ὤμο καὶ ἀπομακρύνθηκε.

Λίγες ὥρες ἀργότερα ἦρθε ὁ Διευθυντῆς τοῦ παθολογικοῦ Τμήματος.

- Δὲν ἔχετε τίποτε, τοῦ εἶπε. Μιὰ χαρὰ εἶσθε. Ὅλα εἶναι καθαρά. Μπορεῖτε νὰ πᾶτε στὸ σπίτι σας.

- Μὰ πῶς!... ψιθύρισε. Ἀφοῦ δὲν εἶμαι καλά. Καὶ ὑψώνοντας τὴ φωνή του: - Δὲ νιώθω καλά, γιατρέ! Πιστέψτε με! Ἀλήθεια σᾶς λέω.

- Μὴν ἀνησυχεῖτε, ἀγαπητέ μου. Σᾶς βεβαιώνω, δὲν ἔχετε τίποτε.

***

Εἶχε μείνει τώρα μόνος του στὸ δωμάτιο. Μόνος, μὲ συντροφιά τὴ θλίψη καὶ τὴν ἀνησυχία. Ἦθελε δὲν ἤθελε, ἔπρεπε νὰ πιστέψει ὅτι εἶναι καλά. Ὅλοι τὸ ἴδιο τοῦ λένε. Μὰ πῶς νὰ τὸ πιστέψει, ἀφοῦ δὲ νιώθει καλά; Μπορεῖ, βέβαια, ἐδῶ νὰ ἠρέμησε κάπως, νὰ ἔφυγαν οἱ πολλὲς ἀϋπνίες, νὰ σταμάτησαν οἱ ἱλιγγοί. Μὰ δὲν αισθάνεται ἐντελῶς καλά. Ἡ πέτρα πού πλακῶνει τὸ στήθος του, μπορεῖ νὰ ἀλάφρωσε λίγο, μὰ δὲ λέει νὰ μετακινηθεῖ.

Καὶ τώρα; Τί γίνεται λοιπόν; Χάθηκε κι ἡ τελευταία ἐλπίδα;

Τὸν ἔπιασε νευρικὴ ἀνησυχία, μιὰ ἐξαψη. Στριφογύριζε στὸ κρεβάτι, σηκωνόταν γιὰ λίγο, ἔπεφτε πάλι, κλωτσούσε τὰ σεντόνια καὶ τὶς κουβέρτες. Κοντανάσαινε βαριά.

Ἡ Ἀδελφὴ πού ἦρθε, τὸν βρῆκε ἀναστατωμένο. Τὸ κρεβάτι ἄνω - κάτω. Ἔστρωσε τὰ ρούχα καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ ἠρεμήσει. Ἐκεῖνος ζήτησε νὰ δεῖ προσωπικὰ τὸν κ. Καθηγητῆ. Ὑποσχέθηκε νὰ μεταφέρει τὸ αἴτημά του. Ἔτσι ἠούχασε.

***

Πόση ὥρα ἔμεινε μὲ τὸν Καθηγητῆ Μαρίνη οὔτε καὶ κατάλαβε. Ἐκεῖνο πού

ξέρει είναι ότι του άνοιξε την καρδιά. Σχεδόν εξομολογήθηκε.

Μίλησε για τη ζωή του, την εργασία στο Γραφείο, τα όνειρα που έμειναν άπραγματοποίητα. Άκόμη και για κείνο τὸ άνώνυμο γράμμα του, που έγινε αίτια να διαλυθεῖ μιὰ εὐτυχισμένη οἰκογένεια... Κι ἂν εἶναι ὅπως τὰ σκέφτεται τώρα, ἀπὸ τότε ἔκαναν τὴν εμφάνισή τους τὰ πρῶτα σημάδια αὐτῆς τῆς περιεργῆς ἀρρώστιας.

Όταν τελείωσε, ὁ Καθηγητῆς ἔκανε λόγο για μιὰν ἄλλη διάσταση τῆς ἀσθένειας, τὴν πνευματικὴ. Ὁ ἔλεγχος τῆς συνείδησης εἶναι κάποτε τόσο βασανιστικός, που ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀντέξει. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, ἡ θεραπεία βρίσκεται ἄλλου, εἶπε.

Σὲ μιὰ στιγμή ὁ κ. Μαρίνης σηκώθηκε

νὰ φύγει.

- Χαίρομαι, ἀγαπητέ μου, πὺ κατάλαβες σὲ ποιὸν «γιατρὸ» ἔπρεπε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ εἶχες πάει, τοῦ εἶπε σφίγγοντας τὸ χέρι του.

- Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ, πὺ μοῦ δείξατε τὸ δρόμο, ἀπάντησε γεμάτος συγκίνηση. Ἐνοιωθε τώρα μιὰ κάποια ἀνακούφιση. Κάτι ἄλλαξε μέσα του.

Εἶπε στὴν Προϊσταμένη νὰ ετοιμάσουν τὸ ἐξιτήριο. Θὰ ἔφευγε τὴν ἴδια μέρα. Ἦθελε τὸ γρηγορώτερο νὰ βρεθεῖ κοντὰ στὸν Γέροντα Θεοδόσιο, στὸ Μετόχι τῆς Μονῆς Βουλκάνου.

Τώρα γνώριζε ποιὰ ἦταν ἡ ἀρρώστια του.

Εἶχε γίνει ἡ διάγνωση.

Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντῆς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Τατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δοῦρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους € 0,90. Ἐτησίαι συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ € 9, ἐξωτερικοῦ 30 \$ U.S.A. Ἡ διευθύνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνη κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονόηποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν επιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γενεὶ καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Φεβρουάριος 2005

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Έπιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπο τις εκδόσεις «Η Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Χρυσανθος ο από Τραπεζούντος

‘Ο Κύπρου Μακάριος Β’

‘Ο Κασσανδρείας Ειρηναίος

‘Ιωακείμ Γ’ Οικουμενικός Πατριάρχης

***

Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΥ

ΤΟΜΑΣ ΣΤΕΡΝΣ ΕΛΙΟΤ

Το αληθινό του πρόσωπο και

ο συμβολισμός του έργου του

***

ΔΗΜ. Λ. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑ

Δρος Ποινικών έπιστημών

Έπιτίμου Δικηγόρου

ΘΕΜΑΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»

Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283